

T.C

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE ANABİLİM DALI

EĞİTİM FELSEFESİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**NERMİ UYGUR'UN
EĞİTİM FELSEFESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZSEL AFACAN

**Danışman Öğretim Üyesi:
Prof. Dr. Betül ÇOTUKSÖKEN**

İstanbul, Temmuz-2012

T.C

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE ANABİLİM DALI

EĞİTİM FELSEFESİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**NERMİ UYGUR'UN
EĞİTİM FELSEFESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZSEL AFACAN

**Danışman Öğretim Üyesi:
Prof. Dr. Betül ÇOTUKSÖKEN**

İstanbul, Temmuz-2012

ÖZET

İnsan, çağlar boyunca eğitilebilen bir varlık oluşu ile bilim dallarının araştırma konusu olmuştur. Bilmeye, öğrenmeye açık bir varlık olarak İnsanın bulunduğu her yerde “eğitim” kavramı da var olmuştur.

İnsan, bir kültür ortamında dünyaya gelir ve o andan itibaren kültürün kuşatıcı etkisinde yaşamaya başlar. İçinde bulunduğu kültür ortamı İnsanın, dil ve eğitim ortamlarını da kapsar. Bu anlamda “insan”ı araştırma konusu yapan bilim adamları, kültür-dil ve eğitim ortamları üzerinden değerlendirme yaparlar. Bu bağlamda, “insan”ı ve insanın bilgiye yönelişini araştırma konusu yapan öncelikli bilgi dalı kuşkusuz felsefedir. Bu insanlık tarihi boyunca filozofların bu ilişkileri belirlemeye, çözmeye, açıklamaya çalıştıkları bilinmektedir.

Nermi Uygur da filozof olarak onlardan biridir. Nermi Uygur insanı “eğitim”, “kültür” ve “dil” bağlamında ele alır. Uygur’a göre insan, “doğal-tarihsel-toplumsal-kültürel” bir varlıktır ve insan, kendinden hareket ederek, dışdünyayla ilişki kurarak bu kavramlara ulaşır. İnsanın dışdünyayla ilişkisi ise “dilinin gücü”yle biçimlenir.

Nermi Uygur’un eğitim felsefesinin değerlendirildiği bu tezde filozofun eğitim anlayışının art alanındaki “kültür-dil-felsefe-eğitim” kavramları insan ve toplum üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır.

ABSTRACT

The human being has been the subject of all branches of science during the ages, because it's an educable and trainable being. There has been the concept of "training and education" anywhere, where human exists, as a being, which is open to know and learn.

The human being is born within the environment of culture and begins to live under the surrounding effect of culture beginning with that moment. The cultural milieu, which the human being is in it, involves also the language and education environments of human. In this framework, scientists, who make the "human being" as a research subject, present assessments on the environments of culture-language and education. In this context, the basic research area which makes the human being and his/her orientation concerning knowledge is philosophy. It is known that the philosophers have tried to determine, explain and solve these relations during whole history of human.

Nermi Uygur is also one of them as a philosopher. He discusses the human in the context of the concepts of "education", "culture" and "language". According to Uygur, the human being is a "natural-historical-social-cultural" being and he/she reaches these concepts by starting from his/herself and establishing relations with external world. The relation of human being with external world is shaped by his "power of language".

In this thesis, in which the education philosophy of Nermi Uygur is assessed, the concepts of "culture – language – philosophy – education" existing in the background of the philosopher were tried to be assessed on the base of human being and community.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	3
EĞİTİME VE EĞİTİM FELSEFESİNE GENEL BİR BAKIŞ	3
1.1. Eğitimin Neliği Üzerine	3
1.2. Eğitim Felsefesi Üzerine	5
1.3. Eğitim-Birey-Toplum İlişkisi Üzerine	11
2. BÖLÜM	18
NERMİ UYGUR’UN EĞİTİM FELSEFESİ	18
2.1. Nermi Uygur’da “Nasıl Bir İnsan?” Sorusuna Yanıt.....	18
2.2. Nermi Uygur’da Eğitimin Art Alanı.....	23
2.2.1. Nermi Uygur’un Dil Anlayışı	23
2.2.2. Dil ve Düşünme Üzerine.....	30
2.2.3. Dil-Felsefe-Eğitim İlişkisi Üzerine.....	35
2.2.4. Dil-Edebiyat-Eğitim İlişkisi Üzerine	38
3. BÖLÜM	44
KÜLTÜR KURAMI	44
3.1. Kültür-Dil-Eğitim İlişkisi Üzerine	44
3.2. Kültür-Dil-Eylem İlişkisi	49
3.3. Kuram Eylem Bağlamında Eğitim	57

SONUÇ	61
KAYNAKÇA	66

GİRİŞ

Antikçağdan bu yana insan, ontolojik ve epistemolojik yönden araştırma konusu olmuştur. Sosyal bilimlerin çıkış noktası insanı ve insanın kendisiyle, doğayla, diğer insanlarla ilişkisini açıklığa kavuşturmadır. İnsan, öyle bir varlıktır ki, yüzyıllardır araştırma konusu olmuş olmasına rağmen biyolojik ya da toplumsal bir varlık olarak onunla ilgili bilgilerin henüz sonuna yaklaşılmamıştır, hatta bunun sonu da yoktur. İnsana ilişkin bilgiler her çağın bilgi düzeyine göre artarak devam etmektedir.

Diğer canlılardan farklı olarak insan, var oluşu üzerinde düşünen bir varlıktır. Düşünen, anlayan, konuşan varlık olarak insan dışdünyaya eylemleriyle yönelir. İnsan, toplum içinde eylemleriyle yer edinir. Diğer insanlarla ilişki kurar. Eylemleri ve ilişkileriyle dünyaya uzanan insan, dili kullanarak niyetlerini dışa vurur. Dil, bir anlamda insanın göstergesidir.

Nermi Uygur'un yapıtları dikkatle incelendiğinde merkezde "insan"ın olduğu açıkça görülür. Merkeze insanı alan filozof, insanı dil ve kültür ilişkisi içinde inceler. Ona göre dil, insanın bilincini oluşturur, insan kendini dil içinde var eder. Dil, insanlık tarihi demektir. Medeniyetler onun aracılığıyla var olmuş ve varlıklarını sürdürmüşlerdir. Genellikle canlı bir varlık gibi değerlendirilen dil, sürekli bir değişim içindedir. Bu süreç içerisinde de dil, kültürün taşıyıcısı olma görevini üstlenir. Dil, kültürle bağlantısı içinde insan dünyasını taşıyan her şeydir.

Bu gerçeği dikkate alan Nermi Uygur'un çalışmalarında insan-dil-kültür ilişkisi önemli bir yer tutar. İnsanlık için kültür akarsu yatağı gibidir; dil ise akan, aktığı yerden verimli toprağı taşıyan su rolünü üstlenir. Bu çerçevede süreklilik

kazanan devinim, insan dünyasının en tanıtıcı özelliğidir. İnsan dünyası toplumda şekillenir. Toplumlar, varlıklarını sürdürebilmek için düzene, sisteme ihtiyaç duyarlar. Bir toplumun oluşumunda siyasal sistem, ekonomik sistem, sosyolojik sistem, eğitim sistemi gibi farklı yapılanmalar söz konusudur. Bu sistemler arasından en kapsamlı olanı ise eğitim sistemidir.

Uygur'un eserlerinin merkezinde insanın olduğunu ve insanın dil ve kültür ilişkisinde açıklandığını belirtmeye çalıştık. Dilin gücüne en çok değer veren filozoflardan biri olduğunu kolaylıkla söyleyebileceğimiz Uygur, en az dil kadar 'eğitim'e de değer ve önem verir; çünkü eğitimin insandaki tüm değerleri geliştirmek, aşmak, korumak işlevine sahip olduğunu ileri sürer.

Nermi Uygur'un felsefe dünyasında, eğitim; bilimlerin, dilin, toplumun, insanın koruyucusudur, geleceğinin savunucusudur. Filozofun yapıtları bu bağlamda değerlendirildiğinde, eğitimin insanı tümüyle kuşattığı gerçeği ortaya çıkar.

Çağlar boyunca birbirinden farklı pek çok eğitim yaklaşımı ortaya konulmuştur. Toplumlar genellikle kendilerine en uygun eğitim yaklaşımını seçmeye çalışırlar. Ancak, bunda da her zaman başarılı olunamadığı bir gerçektir. İnsanlık sürekli olarak değiştiği için, herhangi bir toplumun sabit bir eğitim sistemine bağlanması da mümkün görülmemektedir.

Nermi Uygur'un eğitim anlayışını ele alırken çıkış noktamız, "insanın ve toplumun ihtiyacı olan eğitimin Uygur'un felsefe dünyasındaki yerinin ne olduğu" dur. "Nermi Uygur'un Eğitim Felsefesi" başlıklı bu tez boyunca ağırlıklı olarak, filozofun eğitim anlayışı insan-dil-kültür ilişkisinde ele alınacaktır.

1. BÖLÜM

EĞİTİME VE EĞİTİM FELSEFESİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. Eğitimin Neliği Üzerine

Eğitim, insanoğlunun yaratılışı ile başlamıştır. İlkçağlarda insanlar, var olabilmenin yolu olan eğitimi örgün eğitim olarak oluşturmasalar da kendi koşullarını ve konumlarını koruyacak, aynı zamanda da geliştirecek biçimde bir eğitim çevresi oluşturmuşlardır.

Eğitimle güçlü bir bağıntısı olan insan, yine eğitim aracılığıyla sürekli olarak değişmekte, eğitimden doğrudan etkilenmektedir. “Eğitim”in bir bakıma insanlıkla başladığı ileri sürülebilir. Doğaya ayak uydurma ve yaşamını sürdürme mücadelesi veren ilk insan toplulukları, nasıl beslendiklerini, nasıl avlandıklarını, hangi bölgelerde nasıl yaşayabileceklerini deneyimledikçe elde ettikleri sonuçları birbirlerine ve çocuklarına aktarmak istemişlerdir. Bunu yaparken aslında bir yandan da “eğitme”, “eğitilme” eylemi içinde olmuşlardır. Bu bağlamda Durkheim da eğitimi, yetişkin nesillerin, henüz sosyal hayata intibak edecek kadar olgunlaşmamış olan genç nesiller üzerinde yaptığı etki olarak tanımlamaktadır. Böylece, eğitimin konusu bir yandan önce “doğa ile mücadele” olurken; öte yandan insanın en önemli varlık koşulu olan “dil becerisi” de onun üzerinde belirleyici olmuş ve dille birlikte âdeta varolan insanlar, kendilerinden sonra gelen nesillere hem “dil eğitimi” vermiş hem de dil aracılığıyla bilgi ve becerilerini kendilerinden sonra gelenlere aktarmışlardır. Günlük yaşamda, gelenek ve göreneklerin kuşaktan kuşağa aktarılması dil sayesinde hızlanmıştır.

İnsanı diğer canlılardan ayıran en belirgin farklılık “düşünme” ve “dil kullanımı”dır. Dil, düşünmenin gün ışığına çıkmasını sağlayan ortamdır. İşte bu nedendir ki tarihin ilk çağlarından itibaren dil ve eğitim aynı amaçla, birbirlerini geliştirerek ve kucaklayarak kültürün taşıyıcılığını üstlenmişlerdir. Eğitim olgusunun ardında insan, dil ve kültür ilişkisi yer alır. Eğitim aynı zamanda insanlığın bilgi ve deneyim birikiminin unutulmasını engelleyen kuramsal bir yapıdır.

Eğitim, pek çok düşünür ve eğitimci tarafından değişik biçimlerde tanımlanmıştır. Bazı düşünürler eğitimi, bireyselliği açısından bazıları da toplumsallığı açısından almışlardır. Tüm tanımlar eğitimin çok yönlü bir çerçeve olduğunu göstermektedir. Eğitim; amaçlara göre belirlenmiş, plan ve programa dayalı etkinlikler toplamı olarak ortaya çıkmaktadır ve toplumun genel olarak bireye, insanlığın yararına olan becerileri kazandırma etkinliğidir. Başka bir deyişle eğitim, bireysel ve sosyo-kültürel olguların etkileşimidir. Birey, gelişirken yaşadığı toplumun kültürünü anlamaya çalışır; bu kültürü benimser ya da bu kültüre karşı çıkar. Tüm oluşumuyla eğitim, toplumlarda kültürün sürdürülmesi ve yaygınlaştırılması için geçmişi aktarma rolünü üstlenen bir olgudur. İnsan eğitim sayesinde dünyayı algılama ve yorumlamada farklı bakış açıları geliştirip kendini farklılaştırır.

Eğitimin tüm tanımlanışlarında olmazsa olmaz ortak özellikler bulunur. Eğitimin nesnesi insandır; İnsanda çeşitli aracı ortamlarla bilgi, beceri, tutum, alışkanlık vb. oluşturulmak istenir. Eğitim, insana yöneliktir, bireysel ve toplumsal anlamda bütünlüktedir, değişkendir, hem ulusaldır hem evrensel, kültürü etkiler, kültürden etkilenir, her yerde ve her yerde eğitim mümkündür.

Tarihin ilkçağlarından beri var olan ve özellikle İnsanı tüm ürettikleriyle, düşünceleriyle araştıran bir bilgi dalı olarak felsefe, her zamanki bilinçli tutumuyla eğitime yönelir ve onu ayrıntılarıyla inceler. Toplumlar eğitim sistemlerini oluştururken farklı çerçeveleri dikkate alabilirler. Bu noktada kimi zaman yerel olan öncelenebileceği gibi, kimi zaman da küresel ve/veya evrensel olan da öncelenebilir. Örneğin, eğitim yerel-geleneksel olana dayanabileceği gibi, bilgi temelli olmak üzere, evrensel olana da dayanabilir.

Özellikle günümüzde olduğu gibi küreselleşmiş bir dünyada bilgiye ulaşmak bir bakıma kolaylaşmıştır. İnsanın üretkenliği de bir o kadar artmıştır. Bu nedenle eğitim-bilgi ilişkisi üzerinde özellikle durmak gerekmektedir. Yeni ihtiyaçlar doğrultusunda günümüzde eğitim müfredatları da farklılaşmıştır. Bu noktada yol gösterici olan da büyük ölçüde felsefi düşünme ve felsefe bilgisidir.

İnsanı ve bilgiyi konu edinmiş olan ilk bilgi dalının felsefe olduğu dikkate alındığında, eğitim olgusuna “eğitim felsefesi” ışığı altında bakmak büyük önem taşımaktadır.

1.2. Eğitim Felsefesi Üzerine

Eğitim-felsefe ilişkisinin kökleri çok eskiye dayanmaktadır. Tüm insan ve toplum bilimlerinin temelinde olduğu gibi eğitimin de temelinde kuramsal ya da felsefi bir boyut yer almaktadır. Eğitim ile felsefenin arasındaki bağ, organik bir bağlıdır. Felsefe, eğitimin sistemli hale gelmesini sağlar. Tarih boyunca sürekli gelişmiş ve gelişmekte olan insanlık, felsefeden de eğitimden de ayrı düşünülemez. Eğitimin de felsefenin de insana katkısı en başta “düşünme” çerçevesindedir. Önce kendisini, sonra çevresini ve evreni anlamaya çalışan insan, felsefe ve kurumsallaşmış eğitim sayesinde eleştirel bakış açısına sahip olmuştur.

“Nasıl bir eğitim?” sorusunun sorulduğu andan itibaren, eğitim olgusu sorgulanmaya başlıyor demektir. Bu aynı zamanda, felsefe iş başında demektir. Çünkü felsefe açısından bakıldığında eğitimde amacın, hedefin, bu bağlamdaki yöntemin, ne olduğunu anlamaya çalışmak, öncelikli olandır. “Nasıl bir eğitim?” sorusu özellikle filozofların üzerinde çalıştıkları bir sorudur. Filozoflar, ilkin eğitim ve eğitimin amaçları üzerinde durmuşlardır. Bu bağlamda: İdealizme göre eğitim, insanı doğru, iyi ve güzel olana ulaştırmaktır. İdealist eğitimin amacı değerler dünyasını öne çıkarmaktır. Bu doğrultuda eğitime ilişkin amaç, onu yüksek değerlere ulaştırmaktır. Eğitilenin kişiliğinin gelişmesi, aklını kullanabilmesi için eğitim sistemi ve ona bağlı organların gerekli ortamı sağlayacağı düşünülmektedir. Realizme göre ise eğitim, kültürün kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlamaktadır. Eğitim genellikle bireyi, içinde bulunduğu topluma hazırlar. Realist eğitim doğrultusunda bilgiyi elde etmek için bilimsel yöntem ve veriler kullanılır. Pragmatizme göre eğitim, değişmeye ve gelişmeye sürekli açık olan, bilimsel yöntemleri kullanan, sorumluluklarının farkında olan, bilinçli bireyler yetiştirmek öncelikli hedefler arasındadır.

Eğitim sistemlerinin üzerinde çokça etkisi olan idealizm, realizm ve pragmatizm gibi felsefi görüşlerin eğitimi değerlendirilişine bakıldığında, ayrıntıda farklı görüşe sahip olsalar da temelde hepsinin, eğitimin kişide amaçlı ve hedefe ilişkin davranış değişikliği meydana getirme işlevine sahip olduğu ortak paydasında birleştikleri ileri sürülebilir. Elbette bu değişim programa ve programın yönetilişine bağlıdır. Eğitim programlarının amaç ve hedeflerinin belirlenmesinde toplumun hangi siyasal sisteme ve buna bağlı olarak hangi felsefi görüşe yakın olduğu dikkate alınmalıdır. Bir toplumun temelindeki, temel ve ortak nitelikli görüşler toplamı, o toplumun eğitim sistemini doğrudan etkilemektedir. Yetiştirilecek kişilerden

içselleştirmeleri beklenen davranışların neler olduğu hem eğitim biliminin hem de felsefenin sorunudur.

Eğitim, bilgiyi, beceriyi, davranışları, değerleri insana en doğru şekilde kazandırma etkinliğidir. Kazandırılmak istenen bilgi, beceri, davranış ve değerler eğitimin amaçlarını gerçekleştirecek nitelikte olmalıdır. Eğitim, bu kazanımları gerçekleştirmek için yöntemlerini belirlemek zorundadır. Bilginin bütünü, niteliğini araştıran, insanı değerler varlığı olarak kabul edip bu değerleri ele alan bir bilim dalı olarak felsefe, eğitimin pusulası olma rolünü üstlenerek eğitime pek çok anlamda somut katkıda bulunmaktadır. Eğitim, İnsanları toplumda iyi ve sağlıklı bir hayat sürdürmesi için hazırlamaktadır. Bunun için de eğitim ortaya amaçlar koyar. Amaçlarını ortaya koyarken de felsefeden, felsefi doğrultulardan yararlanır.

Eğitimin içeriği, hedefler ve dolaylı olarak da bağlı olduğu felsefi düşünceyle ilişkilendirilerek oluşturulabilir. Hangi görüş, duyuş ve düşünüşün temele alınacağı, hangi bilme bağlamına ya da çerçevelerine ağırlık verileceği toplumun felsefi yaklaşımına göre şekillendirilebilir. Benimsenen eğitim felsefesine göre doğaya, topluma uyum sağlamayı veya doğaya egemen olmayı destekleyen ya da insanın kendi eğitim durumunu kendisinin belirlemesini birincil hedef olarak kabul eden zihinsel ve eylemsel belirlemeler tercih edilebilir.

Eğitim; amaçlarını, hedeflerini, içeriğini, değerlendirme yöntemlerini belirlerken felsefeden etkilenir ve bu etkileşim sadece belirlemeler açısından kendini göstermez; aynı zamanda eğitim sisteminin amacına ulaşip ulaşmadığının; öğrencinin hedef davranışları kazanıp kazanmadığının, kazandıysa ne derecede kazandığının, kazanmadıysa neden kazanmadığının saptanmasında da felsefeye başvurulur. Eğitilen kadar eğiticinin yetişimi konusunda da felsefe ile işbirliği

yapılır. İnsanı, bilgiyi bütün nitelikleriyle ele alan felsefenin ve insanı bilgiye ulaştırmanın, İnsandaki değerleri yükseltmenin yollarını arayan eğitimin söz konusu etkileşimleri sonucunda “eğitim felsefesi” adında bir bilgi dalı ortaya çıkar.

Eğitim felsefesi, eğitimi toplumsal, bireysel, anlamsal açılardan ele alır. Bunu yaparken de eğitime farklı bakış açılarıyla ve sadece kendi alanlarının sınırları içinde yaklaşan sosyoloji, tarih, psikoloji gibi bilgi alanlarından da yararlanır. Eğitim felsefesi; eğitim olgusunu, insan ekseninde çok ayrıntılı bir biçimde dikkate alır.

Varolan tüm eğitim sistemlerinin "eğitim felsefesi" ile temellendirildiği bir dünyada çeşitli anlayışların kendini göstermesi kaçınılmazdır. Çünkü gerek eğitimin gerek felsefenin, konusu aslında "insan"dır. İnsana psikolojik açıdan bakıldığında bireysel sorunların, sosyolojik açıdan bakıldığında ise toplumsal sorunların konu edinildiği görülür. Eğitim felsefesi de bu bilimlerden yararlanarak insanı geleceğe hazırlamayı, taşımayı, geçmiş-şimdi-gelecek ekseninde yapılması gerekenleri mercek altına almayı amaçlar. Bu noktada eğitim felsefesinin sadece inceleme ve tespit yapan bir etkinlik olmadığı, aynı zamanda yapılması gerekene de işaret eden öngörülü bir bilgi bağlamı olduğu ileri sürülebilir.

Konuyla ilgilenen herkesin ileri sürdüğü gibi, “*Felsefe deyimi Yunanca “philosophia” sözcüğünden gelmektedir. ‘Philia’ (sevmek) ve ‘sophia’ (bilgelik) olmak üzere iki kelimedden türemiş bir bileşik sözcük olan ‘philosophia’; bilgiyi, bilgeliği sevmek anlamına gelir*” (Küken, 1996, s. 11). Ayrıca adından da anlaşıldığı gibi felsefenin işi “bilme” dir; bilmeyi bilme, insanı bilme, varolana, bilmek üzere yönelme felsefede asıl olandır. Eğitim felsefesi ise insanı bilgilendirmenin, bilgiye yönelmenin en doğru ve kalıcı yolunu eğitim ve felsefe işbirliğinde bulur. “*Felsefenin en önemli vazifesi bilen değil düşünen, bilgiler arasında bağlantılar*

kuran eğitilmiş insan yetiştirmektir. Bilgiler ile yüklenmiş bir robottan farklı olarak insan, bu bilgiler arasında bağlantılar kurabilmeli, bilgilendirilmenin ötesinde ve üzerinde olarak eğitilmiş bir kişi hüviyetiyle, edindiklerini yaşama geçirebilmelidir.”

(Küken, 1996, s. 20)

Başarılı bir eğitim ediminin gerçekleşmesi için eğitilen kişilerin ilgisini çekebilmek, kişilerde merak uyandırmak ve bilgiyi araştırma istemi yaratmak gerekmektedir. Felsefe bu istemi yaratabilmenin yollarını arar ve eğitim, felsefenin belirlediği yolda amaçlarını gerçekleştirir.

“Felsefenin ve eğitimin sorusu “niçin?”dir. Böyle bir soru sormada verilen cevaplarla yetinilmez ve her cevabın tekrar tekrar "niçin?"i aranır. Böylece, yeni yeni fikirlerin üretilmesi sağlanır. Felsefede yaygın bir biçimde kullanılan analitik sorgulama yönteminde, soruların çeşitli cevapları tartışılır ve sonuç tıpkı Platon'un hocası Sokrates'in yönteminde olduğu gibi, yine bir soruyla bağlantılandırılarak, sorgulama neredeyse sonsuza ulaşır. Aslında felsefenin en önemli özelliği soru sormaktır ve verilecek cevapların çokluğu ve çeşitliliği ise felsefenin zenginliğidir. Eğitimin zenginliği de aynı şekilde bilgi aktarımı değil, bilginin sorgulanmasıdır. Felsefe yapan insan... Hadiseler karşısında tavır alabilen, neyi ne için yaptığını araştıran, kendi çabasıyla hakikatlere yönelen insandır. Eğitilmiş bir kişi de aynı özelliklere sahip olacak şekilde yetiştirilir.

Eğitimin gerçekten başarılı olabilmesi için felsefenin kullandığı sorgulama yöntemini izlemesi gerekir. Sorgulaması yapılmadan kabul edilen fikirler, sorgulaması yapılmadan tutuklanan mahkûmlar gibidir" (Küken, 1996, s. 22).

Herhangi bir bilginin, üzerinde tartışılmadan, çözümlemesi yapılmadan kabul edilmesi, eğitimin tam anlamıyla gerçekleşmemesi demektir. Böyle bir eğitimin kalıcılığından ya da toplumun gelişmişlik düzeyini yükseltmesiinden söz etmek çok zor görünmektedir. Düşünme süzgecinden geçirilmeden zihne yerleştirilen bilgiler,

sadece bir yük oluşturur; oysa bilgilerin sürekli olarak işlevsel kılınması gerekir. Üstelik sorgulanmadan kabul edilenlerin bireyin ve toplumun varoluşu için ne anlam ifade ettiği de bir türlü belirlenemez. İşte bu noktada eğitimin, felsefenin aydınlatma edimine olan ihtiyacı kendini gösterir. Felsefenin bilgiye yönelik sorgulama yöntemleri izlenerek eğitimde istenilen başarı elde edilebilir. “ *Felsefe de eğitim de problemleri derinliğine sorgulayarak varsayımlarda bulunur. İyi bir eğitim almış kişi, tıpkı filozoflar gibi problemleri önce analiz eder sonra da bunlar arasındaki bağıntıları kurarak senteze varır*” (Küken, 1996, s. 22). Bu noktada gerçekten eğitim-felsefe ilişkisi daha anlamlı bir biçimde ortaya çıkar.

“Yaşayan ve bir kültürü paylaşan henüz tam olarak sosyalleşmemiş bir insan derece derece bir kültürün üyesi ve alıcısı haline gelir. Kişiler ve sosyal kurumlar gencin kültürleşme süreci için gereklidirler. Bir aile, bir akran grubu, topluluk, medya, kilise ve devlet birey üzerinde biçimsel olarak etkilidir. Başka kişilerle birlikte yaşarken, deneyimsiz olan çocuk onlarla nasıl ilişki kuracağını öğrenir, onların tavırlarını, davranışlarını ve dillerini örnek alır. Eğitim kuramcıları ve filozoflar, insanların ve toplumların etkileşimlerinin eğitimsel rolünü artık kabul ederken insan potansiyeline katkıda bulunan sosyal düzenin ana hatlarını belirlemeye çalışmaktadırlar” (Guttek, 2001, s. 5).

Bu anlamda filozoflar ve eğitim kuramcıları “eğitim felsefesi”nin çatısı altında birleşirler. Gülnihal Küken, eğitim sistemlerinin belirlenmesi esasen felsefecilerin uzmanlık alanına giriyor olsa da ülkemizde bu görevin daha çok eğitim bilimcilerin kontrolünde yürütülmekte olduğundan yakındır. (Küken, 1996, s. 22). Eğitim felsefesinin toplumu bütünleştirici ve geliştirici fonksiyonlarının farkında olmayan toplumlar ve bu toplumların yetiştirdiği eğitimciler ile felsefeciler eğitimde başa çıkılması güç sorunların ortaya çıkmasının önüne geçemezler.

“Eğitim felsefesi bütün felsefeler gibi ortak duyunun ve ilmin verilerine dayanacak, fakat onları aşan hür bir düşünce ile; yani kendi diyalektiği ile gelişecektir (...). *Dar kafalı bilgi adamları felsefenin lzumsuzluğuna hükmederken nasıl oturdukları dalı kesiyorlarsa, eğitimle ilgili pek çok ihtisas bilgisi arasında gerçek bağı kurmak için zorunlu olan bir eğitim felsefesini inkr edenler de aynı suretle oturdukları dalı kesmektedirler*” (Ülken, 1967, s. 5).

Her felsefi sistem, hatta felsefi sistemlerin filozofları bile “eğitim” için farklı yaklaşımlar geliştirmişlerdir. Eğitim felsefesi, eğitim sistemini etkileyen felsefi anlayış, varsayım ve görüşleri çözmeye çalışır. Eğitim felsefesi İnsanların nasıl yetiştirileceklerini belirler; toplumsal amaç ve hedeflerin bireylere en uygun olanlarını seçer ve bireyin toplum içindeki yerini gözlemler. Bunu yaparken eğitim bilimlerinin çalışmalarından da yararlanır. Filozof ve eğitim düşünürlerinin farklı eğitim anlayışlarına sahip olmalarının yanı sıra, kendi yaşadıkları toplumun eğitim olanaklarının ve hedeflerinin etkisinin olduğunu, eğitimin toplum ve birey ilişkisi üzerinden de değerlendirilmesi gerektiğini dikkate sunmak yerinde olacaktır.

1.3. Eğitim-Birey-Toplum İlişkisi zerine

Toplum, sınırları belirlenmiş bir bölgede ortak amaçlar doğrultusunda bir araya gelmiş bireylerden oluşur. Toplumsal olan, i içe geçmiş, kemiklemiş özel ya da kamusal yapılanmalardan oluşur. Toplum, en küçük birimi olan çekirdek aileyle, belli görüşler etrafında toplanmış yurttaşlardan oluşan sivil toplum kuruluşlarıyla, meslek gruplarıyla, farklı yöre ve bölgesiyle bütündür.

Toplumlar ilerinde insan için varolan tüm olguları barındırırlar. Toplumun bünyesindeki olguları gözeterek en küçüğünden en büyüğüne dek her kurumu idare eden ise toplumsal sistemdir. Toplumsal sistem dendiğnde, toplumun sosyo-kültürel, ekonomik, eğitim ve siyasal sistemlerinin hepsi dşnlmelidir.

“Her sistem; hangi toplum, ulus için kuruluyorsa, o toplumun gerçeğinden hareket etmek zorundadır; nk o gereğ dayanmayan ve ondan hareket etmeyen sistem, kısa zamanda bozulup yıkılmak zorunda kalabilir. Kurulacak bir sistem, toplumsal gereğ hem uymalı, hem de onu temele alıp daha tutarlıya doğru değıştirip geliştirmeye yönelmelidir. Eğer toplumsal sisteme yalnız uymakla kalırsa, onu değıştirip geliştiremez. Böylece amacını gerçekleştiremez. O, toplumun khneleşmesine, gerilemesine, yıkılmasına neden olabilir” (Sönmez, 2002, s. 55-56).

Toplumların jeopolitik konumları ve bazen buna bağlı olarak bazen de konumundan bağımsız olarak belirlenen ekonomik koşulları, toplumsal yapı içerisindeki dzeneğın değışkeni olabilir. Ulusun zihniyeti ne yönde ise, hangi açılardan geliştirilmeye ihtiyaç duyulmaktaysa eğitim alanında da o doğrultuda düzenlemeler yapılır. Örneğın lkemizde nitelikli ara eleman eksikliği yaşanmaktadır. Ara elemanın yapması gereken işi üstlenmek niversite mezununun, mühendisin sorumluluğunda olmamalıdır. Bu ihtiyaı az gelişmiş ülkelerden gelen kayıt dışı göçmenlerle karşılamaya alışmaksa etik ve hukuki olmayan bir durumdur. Bu noktada yapılması gereken mesleki eğitimin cazip hale getirilmesi ve ara elemanların iş sahalalarında hak ettikleri şekilde yer almalarının sağlanmasıdır. nk nitelik ve nicelik bakımından ihtiyaç duyulan insanların yetiştirilmesi eğitim sisteminden beklenenler arasındadır.

“Toplumsal sistemin eğitimden bekledikleri olduğu gibi, eğitim sistemine sunduğu fırsatlar ve olanaklar da vardır. Toplumun eğitime sağladığı hibe, yardım, para vb. den başka, ona verdiği değer de önemlidir. “Okul-okumak” başat bir değer taşıyorsa desteklenecektir. Tersine bir durumda, engellenecek; okul da iş görüsünü sürdüremeyecektir. Öğretmene gösterilen saygı, sevgi, verilen değer de bunun kapsamı içindedir. Eğitim sistemi de topluma sağladığı maddi-manevi yararlarla değerlendirilir. Eğer okullar, ya da mevcut eğitim sistemi, toplumun gereksinimlerine, beklentilerine yanıt vermiyorsa, bu beklentileri giderecek ve gereksinimleri doyuracak yeni kurumlar ve okullar açılabilir” (Sönmez, 2002, s. 57).

Birey, kendini yetiştirmek ve kendine uygun olan rolü edinmek için toplumun desteğine ihtiyaç duyar. Toplum ise varlığını, gelişerek sürdürebilmek için bireylerden kimi davranışlar geliştirmesini bekler. Bireyin topluma, toplumun bireye ihtiyaç duyması eğitim kurumlarının oluşmasını sağlamıştır. Eğitim kurumu, toplumsal kurumların en önemli olanlarından çünkü toplumun diğer kurumları arasında da ilişki kurarak, toplumsal bütünleşmenin gerçekleşmesi için adına toplum dediğimiz bu yapıya katkıda bulunur. Bireylerin eğitimlerini kendi kendilerine tamamlamaları olanaksızdır. Eğitim tümüyle toplumsal hatta kamusal bir etkinliktir, kurumdur. Eğitim kurumları, bireylerin hem kendilerini geliştirmek hem de toplumun beklentilerini karşılayabilmek için eğitim etkinliklerini planlar ve uygularlar. İnsan, kendini gerçekleştirmek, diğer insanlarla iletişimini kurmak ve artırmak, kendini doğru ifade edebilmek ve çevresindekileri doğru algılayıp, araştırabilmek için planlı ve nitelikli bir eğitim sürecinden geçmeye ihtiyaç duyar. Kendini geliştiren birey, toplumun birimleri üzerinde düşünme, onları değerlendirme ve sorgulama yeterliliği de edinir ve bu sayede toplumun aksayan yönlerini değiştirme sorumluluğunu da üstlenebilir.

Toplumsallaşma ancak eğitimle gerçekleşir. Bireyleri eğitim aracılığıyla gelişmiş olan toplumların uygarlık düzeylerinin de aynı doğrultuda gelişmesi beklenir. Nitelikli bireyler süreç içerisinde nitelikli toplumları oluştururlar. Çünkü eğitim sayesinde insanlarda meydana gelen davranış değişikliğinin ve elden geldiğince zihniyet, anlayış yakınlığının sağlanması amaçlanır.

Maslow, insanın günlük yaşamdaki zorunlu ihtiyaçlarını “ihtiyaçlar hiyerarşisi” olarak sıralamıştır. Abraham Maslow “eğitim”i en üst basamağa yerleştirmiştir. Çünkü diğer ihtiyaçlarını tamamlamamış olan insan, henüz kendini gerçekleştirmiş bir insan sayılmaz ve eğitime hazır değildir. Ancak, fizyolojik, psikolojik ihtiyaçlarını karşılamış ve kendini güvende hisseden İnsan, toplum içerisindeki yerini belirlemek ister. Toplumlarda bireylerin temel ihtiyaçları karşılanıp bireyler, eğitime almaya hazır hale getirilmelidir. Bir toplumun iyi eğitim alan bireylerinin sayısı ne kadar fazla ise o toplumun geleceği o kadar güvence altında demektir. Bireyleri nitelikli bir eğitim sürecinden geçmeyen toplumlarsa birbirlerinden çok farklı sorunlar altında sıkıntıya düşerler. Toplumsallaşmanın harcı olan eğitimle bireyler birbirlerine bağlanır ve kimi ortak paydalarda buluşabilirler.

“Toplumsal bir kurum olarak nitelendirebileceğimiz eğitim; en geniş anlamıyla kişinin toplum değerlerine ve toplumsal yaşama uyumu olarak tanımlanabilir. Tüm toplumlar kendi bireylerini toplumsallaştırabilmek, sosyal ve kültürel varlıklarını sürdürebilmek için eğitimi organize etmiş ve kurumlaştırmışlardır. Toplumsallaştırma; bireylerin kültürlenmesi, grup tarafından özümlemesi ve toplumun gerçek bir üyesi olarak kabul edilmeleridir. Biyolojik bir organizma olarak doğan İnsan toplumdaki deneyimleri ve eğitim yolu ile insanca davranmayı öğrenir. Çağdaş toplumlar, kendi yurttaşlarını toplumsallaştırabilmek için aile, eğitim, iletişim kurumları meydana getirirler. Bu kurumlar arasındaki iş bölümü, insanlar ve özellikle çocuk ve gençleri yetiştirmek, yönlendirmek ve bunları yapabilmek için

gerekli bilginin toplanması ve öğretilmesinde kolaylık sağlar. Böylece, genel eğitim, teknik eğitim, mesleki eğitim ve bunlara ait değerlerin benimsetilmesi, yani bilgilerin keşfi, bilgilerin toplum sorunlarının çözümünde kullanılması ve yaşam standartlarının yükseltilmesi gibi konular eğitimin görevleri arasındadır” (Küken, 1996, s. 15-16).

Toplumsallaşma, toplumun değer ve normlarının bireye öğretilmesi olarak kabul edilmektedir. Toplumların siyasal yapılarıyla eğitim sistemlerinin eşgüdüm içinde olması önemlidir. Her toplumun kültürel yapısı, yönetim biçimi, siyasi stratejileri, tarihsel bağı ve ekonomik koşullarına göre bir felsefesi veya felsefi bir dayanağı vardır ve bireyler bu yönde eğitilerek beklenen hedeflere yönlendirilirler.

“Bir topluluğun dünya görüşü ve yaşam anlayışı tarzını köklü bir biçimde dönüşüme uğratmak da ancak eğitim ile olanaklıdır” (Bozkurt, 1995, s. 15). Eğitim, toplumu değiştirme, geliştirme, mevcut sistemi kontrol altına alma gücüne sahiptir. J. Dewey’in de *Eğitim ve Toplum* adlı eserinde dile getirdiği gibi eğitim sistemi, toplumsal değişimin bir aracıdır. Eğitim tarihi boyunca eğitim olgusuna ilişkin çeşitli felsefi ve siyasal yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bazı filozoflar, eğitimi yukarıda belirttiğimiz şekilde toplumsal değişimin aracı olarak görmeyi doğru bulmamışlar ve eğitimin toplumu değil, toplumun eğitimi etkilediğini savunmuşlardır. Toplumun eğitimden ya da eğitimin toplumdan etkilendiğine dair bu diyalektik yaklaşımların her ikisinin de gerçekçi olduğunu söyleyebiliriz. İkisi de birbirine bağlı, hatta bağımlı olarak gelişme gösterir. Eğitim insana kendini gerçekleştirme için olanaklar sunar. Eğitim, toplumsal ve bireysel beklentileri de dikkate alarak bir yandan yetiştirdiği çocukları, kişilik sahibi bireyler haline getirmeyi; bir yandan da toplumsal aksaklıkları görececek, eleştirecek, değiştirebilecek güçte yurttaşlar yetiştirmeyi hedefleyen bir olgudur. Eğitilmiş bir toplumda ortak yaşama hedeflerini düzenleme, toplumun çıkarları doğrultusunda harekete geçme, doğruyu-yanlışı ayırt edebilme,

toplumsal sorumlulukları üstlenme, yazılı olan ya da olmayan toplumsal kuralları değerlendirme gibi noktalarda sorun yaşanmaz. Bir toplumun en büyük zenginliği bireylerinin eğitim düzeyinin yüksekliğidir. Eğitim ayrıca bireye, anadilini yetkin bir biçimde kullanabilme olanağı sağlar. Eğitim; bireyin yaptığı işin, toplumsal düzendeki anlam ve öneminin farkına varmasını sağlar. Eğitilmiş kişiler, sadece ulusal değil, evrensel değerlere sahip çıkmayı da bilebilirler. Eğitimin insana ve topluma katkıları gerçekten çok sayıdadır. Birey, çok yönlü ve karmaşık olan eğitim süreci boyunca farklı aşamalardan geçerek; sonunda eğitimin kendi yaşamında ne denli önemli olduğunu fark edebilir.

Sonuç olarak toplum mu eğitime yön veriyor ya da eğitim mi toplumu olgunlaştırıyor diye bir problemi tartışmak çok da anlamlı değildir. Çünkü her ikisi de birbirine muhtaçtır. Toplum eğitimi doğurur, eğitim toplumu büyütür ve toplum bunun için gerekli olan maddi-manevi olanakları sağlama rolünü üstlenir. Felsefe- eğitim ilişkisi ya da eğitimin kuramsal olanla ilişkisi, insan-toplum ilişkisinde son derece önemli bir yer tutar. İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinde de yer aldığı gibi her insanın eğitim alma hakkı vardır ve her toplumun, yöneticileri, öğretmenleri, sanatçıları, hukukçuları, düşünürleri vs. bu hakkın savunucusu olmalıdır. Bu açıdan herkes eğitimin kendi payına düşen sorumluluğunu üstlenmelidir.

"Çağdaş eğitim laik, evrensel, demokratik, dönüştürücü, ulusal kültürü geliştirici, yapıcı ve yaratıcı eleştiriye yer veren özgür düşünceye dayalı bir eğitim olmalıdır" (Bozkurt, 1995, s. 17). Bir eğitim; çağdaş eğitim; çokyönlü, çokkültürlü, evrensel bilgileri aktarabilen bir eğitim olmanın yanı sıra millî de olmalıdır. Bir toplumun, eğitim sistemi, milli değerler, olanaklar ve sınırlar dikkate alınarak oluşturulmalı ve bu yönde geliştirilmelidir. "Öğrenme hakkı belki de yaşama hakkı kadar değerli" (Atıcı, 1995, s. 27).

Bu nedenle bir bakıma tüm filozoflar aynı zamanda eğitimcidir. Nermi Uygur'un eserleri incelendiğinde de benzer bir durumu görürüz. Onun İnsana geniş bir perspektiften baktığı felsefe ya da theoria bağlamında, eğitime yaklaştığı açıkça görülür. Bu çerçevede filozofun, İnsan anlayışının temelinde "dil-kültür-eğitim" izlekleri yer alır. Buradan hareketle Nermi Uygur'un eğitime, eğitim felsefesine yaklaşımı, şimdiye değin ortaya konulanlar çerçevesinde ele alınacaktır.

2. BÖLÜM

NERMİ UYGUR'UN EĞİTİM FELSEFESİ

2.1. Nermi Uygur'da “Nasıl Bir İnsan?” Sorusuna Yanıt

Felsefenin soruları insanın kendini ve çevresini; dünyayı anlama çabasına yöneliktir. Bir filozofun düşüncelerinin asıl çerçevesini kavrayabilmek için varlık anlayışından hareket etmek gerekir. Nermi Uygur'un felsefesinin temelinde dil-kültür ilişkisi ve bu bağlamda insanın çözümlenmesi yer alır.

“İnsan nedir? İnsan; farklı yanları, özellikleri olan, sürekli olarak değişen, toplumsal-tarihsel, kültürel bir varlıktır. Farkına varsın ya da varmasın sürekli olarak amaçlarını belirleyen ve bunları yaşama dünyasına geçirmeye çalışan bir varlıktır” (Çotuksöken, 2008). Uygur, insanı toplumsal, tarihsel ve kültürel bir varlık oluşuyla ele alır. İnsanı çözümleyişinde fenomenolojik yöntem öne çıkar; ancak onun fenomenolojisi tekbenci değildir. “Kendi ben”ini ön planda tutan insan gelişmeye açık değildir. İnsanın “kendi oluşu”, insanın “beni” filozofun yönteminin çıkış noktasıdır. İnsanın göstergesi “ben”dir ve “ben” kendini dışdünya ile ilişkisinde, nesneye yönelişinde bulur. Toplumsal varlık olarak insan, çevresindekilere yönelerek bilincini oluşturur. Filozof insanın toplumsal varlık oluşunu, varlık koşulu olan diğer değerlerden daha önemli görür. İnsan, öznedir. Özne, nesne ile ilişkisinde nesneyi etkileme özelliğine sahip olduğu kadar, nesneyle olan ilişkisinde gelişmeye ve değişmeye de açık bir varlıktır aynı zamanda. Bu etkileşim sonucunda özne kendisinin dışında olanı benimser. “Başka” ya yönelir, “başka”nın, kendisi dışındakilerin farkına varır. İnsan eyleyen, değişen ve değiştiren bir varlıktır; bireyselliğini, toplumsallığını, kültürel ve tarihsel bir varlık oluşunu eylemlerinde

barındırır. Düşünürün, *Bunalımdan Yaşama Kültürü* adlı yapıtında belirttiği üzere; insanın kendi olamayışı bunalımdan başka bir şey değildir. İnsan gelişmeli, değişmeli ve başka sevgisine ulaşmalıdır. Bu edimleri gerçekleştirmek isteyen İnsana engel olmak insanlık dışı kabul edilmelidir. İnsan, güne gün, ana an katan bir öznedir. İnsan, eylemleriyle dışdünyayı biçimlendirebilen, aynı zamanda kendi de değişen bir öznedir. *“Böyle buldum, çaresiz böyle gidecek doğrultusunda bir boyun büküklüğüyle alıp vereceği yok değişme atılımlı insanın, tam tersi, atılımlı insan, kendine boyun-büküklüğü yakıştırmayan; başa gelene kafa tutan kişiliktir. İşte, bu tür kişilikte insan, gözlerini açtığı dünyanın darlığından çekip çıkarabilir kendini”* (Uygur, 2006, s. 274-275). Bu sayede insan, içinde bulunduğu bunalımlı çevrenin dışına çıkabilir. İnsan, önceden gören, tutum geliştiren, değerlendiren bir varlık olarak varolanla bağını kurar.

İnsan toplumsal-kültürel bir varlıktır ve bu çerçevede benliğini de oluşturan bir varlıktır. “Ben” oluşundan, özne oluşundan aldığı güçle tavır takınır; eleştirir, sorar, sorgular, yargılar. Uygur, İnsanı ne salt toplumsallığıyla ne salt bireyselliğiyle ele alır. Nermi Uygur’un “insan” ı ele alışında insanın “özne” olma özelliğinin oldukça ayırt edici ve bağlayıcı olduğu görülür.

İnsan doğduğu andan itibaren kendini ve çevresini keşfetmeye başlar; bu noktada insan açık bir varlıktır ve sürekli olarak değişen ve gelişen bir varlık olarak benliğinde toplumun değerlerini de barındırır. Bu yönüyle her insan aslında tarihsel bir varlıktır.

Uygur’un insanı; dünyayı hem özneliği hem de nesneliği ile anlamaya çalışır. Çotuksöken, Nermi Uygur’un insan anlayışının “Uomo universale” (evrensel insan) tarzında bir insan olduğunu ileri sürer. Gerçekten onun insanı çok yönlü bir

Renaissance insanı gibidir. İnsanın ihtiyaçları ve değerleri vardır. Düşünen, üreten, eğiten, eğitilen, eyleyen, değişen, değiştiren, bireysel, sosyal ve en önemlisi dili kullanan varlıktır insan.

Nermi Uygur'un, insanı nasıl betimlediğine yapıtlarından yola çıkarak bakabiliriz. Uygur'da insan düşünen bir varlıktır; insanın yaptıklarının, ürettiklerinin ardında düşünsel temellendirme bulundurur. Filozofun, 'insan'ı düşünüşünün ve değerlendirmesinin, insanın dil ve eğitimle olan ilişkisine bağlı olduğu açıkça görülmektedir. Çotuksöken'in 'insan-dışdünya-dil' bağıntısı açısından bakıldığında, Uygur'da insanın dışdünyaya ulaşımının "dil" üzerinden ele alınmasının söz konusu olduğu açıkça görülür. İnsanın pek çok niteliğini "konuşan" bir varlık olmasına bağlayan Nermi Uygur, insanın düşünen bir varlık olmasını da "dil kullanımı"na bağlar. Ona göre dili kullanmak diğer canlılardan farklı oluşumuzun kaçınılmaz bir koşuludur. Bu nedenle Uygur'un filozof olarak yaşamı boyunca uğraşı insanı; dil becerisi, dile saygısı yönünden bilgilendirmek; uyarmak, uyandırmak olmuştur. Bu bağlamda dili hem sözelliği hem yazınsallığı bakımından insanın varolma koşulu olarak kabul etmiştir. Bu yönden insan dilini özenle, dikkatli bir biçimde kullanmalıdır.

Eğitim, insana ait her alanda kendine bir yer ediniyor oraya yerleşmeye çalışır; çünkü insan, eğiten ve eğitilebilen bir varlıktır bu bağlamda; eğiten bir varlık olarak insanın özel bir "eğitimci" kimliği taşıması şart değildir. Çalışmanın bu bölümünde insanı, kendini eğiten bir varlık olması yönüyle değerlendirdiğimizde, Uygur için insanın kendisi olması, kendini, özünü eğitmesinin çok önemli olduğunu ileri sürebiliriz. İnsan çevresinde olan biteni önce kendisi üzerinden anlamaya çalışır.

“Gerçi hep aynı yoğunlukta değil öz-uğraşımız. Gene de kendini kendinden sorup öğrenme isteğiyle bakışlarını özüne dikmiş varlıklarız. Yaşamı boyunca hem kişi hem toplum gelişmeleri boyunca, çeşit çeşit meraklarla, tedirginliklerle, şöyle ya da böyle hep kendimize yöneliriz. Bu yönelişle iç içe, bu yönelişe içkin bir yaşam bizimki, benim yaşamım da senin yaşamın da. İnsan, insan çünkü - kendi kendisiyle uğraşacak” (Uygur, 2003, s. 33). Uygur, insanı diğer varlıklarda bulunmayan özellikleriyle incelemekte ve yüceltmektedir. İnsanın kendine yönelebilmesi, özünü eğiten bir varlık olması da gene onun ayırt edici bir yanıdır.

Özünü geliştiren, değiştiren insan kendinden öteye çevirir bakışlarını. *“İnsanım; açılmak üzere dünyaya geldiğim kanısındayım. Daha doğrusu: dünyanın bir açılma alanı olduğu; dünyanın kımultulu bir parçacığı olarak açıla saçıla varabileceğim kanısındayım. Bazen hiçbir çaba göstermeksizin, bazen napıp, edip hep bu doğrultudayım; başka türlü bir yaşama tasarlayamıyorum. Böyle yapmayan bir insan, insana uygun bir yaşam sürmüyormuş gibi geliyor bana”* (Uygur, 2006d, s. 99).

Nermi Uygur, insanın kendini aşması gerekliliğini açıklarken insanın dünyayı güzelleştirmek ve yaşamı kolaylaştırmak adına bir şeyler yapmasını önemli görür ve bunu kendisinin deneme yazarken hangi amacı güttüğünü açıklayarak somutlaştırır: *“Denemelerimi varedip oluşturan amaç şu: Dünyayı, dünyamızı yaşanır kılmak istiyorum”* (Uygur, 2006d, s. 101) . Dünyaya açılan, kendini dünyaya açan insan, üretir. Üretmenin, mutluluğunu yaşar ve kendini yaşama dahil olmuş hisseder; eylemlerinin tadına varır.

Varlık olarak insan, öte yandan “ben kaygısı”, “ben sorunu” yaşaması ile de diğer varlıklardan ayrılır.

... “ Uzun uzun düşünüp taşınmama gerek yok; olmasaydım, kendime ilişkin ben-kaygısı diye bir kaygıdan haberim olmayacaktı. Durum daha mı iyi olurdu, bilemiyorum. Açık seçik bildiğim bir şey varsa, o da şu ‘cansız’ dediğimiz varlıkların hiçbirinde bizdekini uzaktan yakından andıran bir uğraş gözlemlemedim; ‘gözlemledim’ diyene de rastlamadım. Öyleyse biz insanlar, insan-dışı varlıklardan, bu yönde de başka bir konumda, başka bir yapıdayız: Kendimize kendimiz için sorunuz, kendimizle uğraşıyoruz” (Uygur, 2003, s. 33).

Toplumsallığı, tarihselliği, kültürelliği şimdiye değin belirtilen, ortaya konulan nitelikleriyle insan, gelişmeye açık bir varlıktır. Bu bağlamda, Nermi Uygur, Batı’nın insanı ile Doğu’nun insanını ayrı özelliklerle nitelendirir. Batı uygarlığını şu şekilde tanımlar:

“Dayandığı önceleri verimlendiren, aldığı kendince biçimleyen; öğrendikleriyle yetinmeyip kendine özgü düşünce, sanat, teknik, yönetim başarıları kotarmış olan; bu arada, felsefe, mitoloji, teknoloji alanlarında, kendinden sonraya hayranlık uyandırabilecek değerler yaratmış olan uygarlık” (Uygur, 2006c, s. 108).

Batılı birey, yaratıcı, araştırmacı, özgürlüğüne düşkün, girişken, kendinin farkında olan bireydir. İnsan olarak olanaklarını ve haklarını bilir. Doğu toplumlarında ise birey, tepkisiz, duyarsız, bilimsellikten uzak, kendisinin farkında olmayan, haklardan haberdar olamayan bireydir.

Görüldüğü üzere Uygur’un insanı kendini gizlemez. Her şeyiyle, tüm nitelikleriyle yaşamın tam da ortasında duran; ilişki kurmaya, eğitime kendini

açmış olan insandır. Onun insanı olanaklar varlığı olan ve olanaklarının bilincinde olan insandır.

Uygur'a göre varolanları nesne boyutuna getiren ve onları başka öznelerin bilgisine sunan biricik varlık insandır ve insan bunu dil yetisinden, dilinden, anadilinden kalkarak yapmalıdır. Öyleyse, bu noktadan sonra, eğitimin taşıyıcısı durumunda olan dilden, anadilinden hareket etmek gerekmektedir.

2.2. Nermi Uygur'da Eğitimin Art Alanı

Nermi Uygur'un eğitim felsefesinin ayrıntılarına geçmeden önce bu felsefi yönelimin ön dayanakları üzerinde durmak, bu anlayışın art alanını anlamaya çalışmak büyük önem taşımaktadır. Nermi Uygur'un görüşleri insanın tüm alanlarını kuşatan kültür ve dil üzerinde temellendirilmiştir. Bununla bağlantılı olarak Nermi Uygur'un eğitim anlayışı da bu çerçevede değerlendirilmelidir.

2.2.1. Nermi Uygur'un Dil Anlayışı

Türk Dil Kurumu'nun *Büyük Türkçe Sözlüğü*'nde dil: "*İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma; Bir çağa, bir gruba, bir yazara özgü söz dağarcığı ve söz dizimi; Düşünce ve duyguları bildirmeye yarayan herhangi bir anlatım aracı*" (Parlatır, Gözaydın, Zülfikar, 1998, s. 586) olarak tanımlanır.

Alıntılanmış olan dille ilgili tanımlar, dilin ne olduğuna ilişkin kısa ve öz ifadelerdir. Ancak, dilin, insanlık için önemi üzerinde durulduğunda yukarıda alıntılanan tanımlamalarda olduğundan çok daha fazla özelliğiyle karşılaşılır. Dilin, insan hayatındaki yerine ve önemine göre kazandığı, birbiriyle ilişkili birçok anlamı vardır. İnsan, bilgiye dille ulaşır; yeni bilgiler dille var edilir ve bu bilgiler kuşaktan

kuşaa ğine dille, dil aracılığıyla aktarılır. İnsanı diğer varlıklara ulaştıran, iletişimi sağlayan da dildir. İnsanlığın ulaştığı yer, dilin onu taşıdığı yerdir. *“Dil ile insan başarıları arasındaki bağ, karşılıklı ve çok içten bir bağdır. Çünkü dilin oluşu, onun iç yapısını oluşturan tarihsel varlık-alanıyla birlikte, olmakta olan bir oluştur. Gerçi insanın bütün başarıları, dilin varolmasının bir sonucudur. Çünkü dil olmadan, ne bir insan başarisından, ne insan başarisızlığının kesintisizliğinden, ne de onların kuşaktan kuşaağa aktarılmasından, gelişmesinden söz edilebilirdi. Fakat insan başarıları olmadan da, dil kendi başına gelişemezdi ve çok ilkel bir varlık alanı olarak kalırdır; tıpkı günlük dil gibi”* (Mengüşoğlu, 2006, s. 234). Mengüşoğlu, dil ve insan arasındaki bağı, karşılıklı etkileşimlere dayanan bir bağ olarak ifade etmektedir. Nermi Uygur da neredeyse bütün yapıtlarında dile değinmiş, dili her zaman önemli bir sorun alanı olarak değerlendirmiştir. Ele aldığı her konuyu olduğu gibi dil konusunu da derinlemesine incelemiş; bu konuda da kendine özgü fenomenolojik tavrını korumuştur.

“Dil nedir?” sorusuna yanıt ararken Augustinus’un “zaman” tanımı için söylediği sözde zamanın yerine “dil”i koyarak ustalıklı bir tanıma yer vermiştir: *“Gerçekten bilmiyorum ne olduğunu.(...) Kimse bana sormayınca, biliyorum. Birine açıklamaya kalkınca da, bilmiyorum”* (Uygur, 2008, s.9). Uygur’un çeşitli eserlerinde Kendine özgü birçok dil tanımlamasına rastlamak olanaklıdır:

“Yaşamımın kaldıracı dil; dil olmadı mı srnrm” (Uygur, 2006d, s.57).

“Dil benim varlık dayanağım” (Uygur, 2006d, s. 57).

“Dil kadar kesintisizce yeryüzünü kaplayan bir insan başarısı daha yok” (Uygur, 2008, s. 13).

İnsanın açtığı her kapıda karşısına önce dil çıkar. İnsanı insan yapan temel nitelik dilidir. Çevremizi gözlemlediğimizde aynı anadile sahip olduğumuz halde, farklı dil kullanımlarının içinden geçtiğimizi insan olarak fark ederiz. Her toplumun, her insanın anadili vardır. Yöresel farklılıklar, eğitim farklılıkları, kuşak değişimi vb. nedenlerle farklı dil kullanımlarıyla karşılaşırız. Yeryüzünde etkin olarak konuşulmakta olan binlerce dil olduğunu düşünürsek, dilin ne kadar farklı yapılara, sunuş biçimlerine büründüğünü anlayabiliriz. Yine de insanlar için ortak özellik “dili kullanması”dır. *Dilin Gücü* adlı yapıtında “Dil nedir?”i yanıtlamak üzere “dili” değerlendirmiş olan Nermi Uygur’un, *Yaşama Felsefesi* adlı eserinde dille ilgili şu tanımına rastlıyoruz: “Dil evren gibi kutsal bir güvenlik, somut ve soyut, uzak ve yakın, bildik ve yabancı, ceza ve ödül, usta ve sakar, alaycı ve ciddi, özenli ve umursamaz, gizli ve açık”(Uygur, 1993, s. 109). Tüm bu karşıt özellikleri, dilin kapsama alanına yönelik olarak değerlendirdiğimizde aslında Nermi Uygur’un, “Dil her şeydir.” sonucuna vardığını ileri sürebiliriz. Dil bizim için, yalnızca ve sıradan bir iletişim aracı ve alanı değildir. Dil, insan olarak bizi “biz” yapandır.

“Dilin olanaklı kıldığı uğraş şimdi sürdürdüğüm uğraş. Bu olanaksa insana vergi. Yalnızca insan’la olanaklı o hepimizin yaşadığı özvarlığımız dil. Bazı canlılar çoğun sesli iletişimler becerebilseler bile, değil mi ki birtek biz özümüze özgü konuşma becerisiyle donatılmışız, öyleyse yalnız biz kendimizde odaklaşma yaşıyoruz. Evrim gelişmesinin yükseklerinde de yer olsa hiçbir hayvanın, maymunun, filin, balinanın “kendim” diye nitelenebilecek bir varoluşu, bir ben’i olduğunu öne süremem. Gelgelelim bu canlılardan biri konuşsaydı, bazı çekincelerim olsa bile, onun da benimki gibi bir “ben”i var, o da bir “kendim” derdim” (Uygur, 2006, s. 76).

Nermi Uygur’a göre dil dendiği zaman “anadil” anlaşılmalıdır. O, tam bir anadil sevdalıdır. *"Bu dünyadan göçüp giderken kim bilir kimler neleri*

özleyeceklerini düşünüp üzürlürler. Bense, dilimden, anadilimden yoksun kalacağım diye yanarım" (Uygun, 2004, s. 99). Anadil, insanı tam olarak belirleyendir.

"Anadil temel dilimizdir. Özel dillerden öncedir. Hepsini kuşatır. Anadil günlük dilimizdir. Özel dillerle işimiz bittikten sonra da onun alışkanlığında dinleniriz. Her insan "benim" dediği bir dili konuşur. Bu, içinde doğduğu, geliştiği biçim kazandığı topluma özgü dildir. İşte anadil budur" Anadili olmayan hiçbir İnsan topluluğuna da, anadili olamayan bir İnsana da rastlamak mümkün değildir" (Uygun, 2008, s. 14).

Anadili ona göre insanın bir bakıma yazgısıdır: *"Alinyazısıdır bir insanın anadili"* (Uygun, 2008, s. 14) derken, anadil konusunu bir inanç sisteminin en önemli öğretilerinden ve dayanak noktalarından biri olan anlayışla da aynı zamanda eşdeğer görür ve kişinin ölüm döşegindeki son sözünün bile kuşkusuz anadilinde olacağını belirtir (Uygun, 2008, s. 17). Uygun, dille özellikle de anadiliyle kendini birebir özdeş tutar. Anadil kendini bulmanın, bilmenin baş koşuludur.

"Şu hiçbir zaman aklımdan çıkmıyor, özellikle anımsıyorsam yaşama-gerçeğim olduğu için bu böyle: dil, dil derken, Türkçe hep işbaşında. Kendimle uğraşım Türkçeyle olup bitiyor. Başkaca bir dil eşliğinde bir şey yapıyor değilim şimdi. Gerçi çeşitli yerlerde, durumlarda değişik amaçlar uyarınca koşulların istemesiyle, Türkçe'den başka bir dile de sarılıyorum. Oralarda dil atım; biriz onunla, kımıl kımıl, gideceğim yere gidiyoruz; yola alışık atım uslu uslu götürüyor beni, kuşkusuz ben de gerekli çabayı gösteriyorum, hem de özenle. Varınca, açıveriyor Türkçe kanatlarını, bu arada azıcık indirdiği kanatlarını, uçuyoruz Türkçeyle. Şimdiyse şöyle durumlar: Kendim için daha başka türlü olabileceğini düşünemem, Türkçeyle biriz artık: ben mi ona atım, o mu benim atım, bilemiyorum. Zaman zaman zorlansam da, yönümü yolumu bulmak için sağa sola bakınırken hep Türkçeye, Türkçeden bir şeylere takılıyor gözüm, kimi belirttik kimi bulanık. Kendimi bildim bileli, o

işledi beni, onunla iç tutmuşum bir kez. Bağlanışımız özden. İşte şimdi de söz yerindeyse, yeniden kendimi bilmeye kalkışınca ondan başka neye tutunabilirim?” (Uygur, 2006d, s. 77).

İnsan kendinden kaçamaz ve nereye giderse gitsin kendini oraya götürür. Nermi Uygur, kişiyi bu bağlamda anadiliyle yapışık görür. Başka bir deyişle, kişi neredeyse anadiliyle oradadır. Daniel Defoe’nun ünlü kahramanı Robinson’u örnek verirken “(...) *adaya anadiliyle çıkmıştı o yüzden yalnız değildi*” (Uygur, 2008, s. 15) der. Anadili olan yalnız değildir. Tom Hanks’in başrolünü oynadığı “Cast Away” filminde de bu tema işlenmiş, kahraman adada akıl sağlığını –bir topla da olsa– sürekli konuşarak korumuş ve hayatta kalmayı başarabilmiştir. Bu örnek bile konunun güncelliğini her zaman koruduğunu ve koruyacağını bize göstermektedir. “*Anadilinden ayrı düşen, dilini yitirmiş gibidir. Dilini yitirmiş insan, bir bakıma, yaşamasa da olur*” (Uygur, 2008, s. 16).

Nermi Uygur varolan her türlü oluşumun ve kavramın çeşitli dillerde çeşitli biçimlerde dile getirildiğini ifade eder. Bunun nedeni anadildir. Bizim neleri nasıl düşüneceğimizi anadilimiz belirlemiştir. Bir dil, bir İnsan; bir insan bir dil. Dil, insanın kimliğidir; her ağızda düşünceyle yoğrulan, kendi kalıbında pişip dışdünyaya sunulan bir hamurdur. Her insanın hayatta öncelikleri, değerleri, bunlara dayanarak eksileri, artıları vardır. Zihnimiz dilimize, bunlara dayanarak komut verir ve kendi iç sözlüğümüzü oluşturur. İç sözlüğümüz dilimizin kabul gördüğü tanımlamaların, deneyimlerin, duyumların bir araya getirilmesiyle oluşur. Buna bağlı olarak anlar, anlatır, anlarız. “*Çoğun genişlemedir, özgürleşmedir, yaygınlaşmadır, yücelmedir anadil bizim için*”(Uygur, 2008, s. 16).

Nermi Uygur, Herder'in anadil sevgisini de şöyle aktarır : *“Ben öbür dilleri kendi anadilimi unutmak için öğrenmem, eğitimimden edindiğim töreleri değiştirmek için yabancı uluslar arasında dolaşmam; ben vatanımın yurttaşlık hakkını yitirmek için başka uyruğa geçen bir yabancı olurum o zaman, kazanmaktan çok yitiririm. Tam tersine, yabancı bahçelerden, kendi dilime, düşünme biçiminin bir nişanlısı gibi, çiçekler dermek için geçerim...”* (Uygur, 2008, s. 18). Yeni bir dil öğrenmek, yeni bir dünyaya yelken açmak gibidir; ancak bu dünyada yol alabilmek için anadilinin rüzgâr olup ona yön vermesi gerekir.

Yabancı dil, insanın ufkunu genişletir, bambaşka bir kültürü birinci elden inceleme olanağı sağlar; ama ne kadar özüksenirse özüksensin, en ileri düzeyde kullanılan bir yabancı dil bile anadil kadar belirleyici değildir. İnsan düşündüklerini önce kendi dilinde mantıklı bir yapıya yerleştirir daha sonra da dile getirir, söylem oluşturur. *“Yabancı bir dil öğrenmek yalnız dil öğrenmek değildir. İnsan, dille birlikte başta kendisi olmak üzere, hemen hemen her şeyi yeniden yaşayıp öğrenmek zorundadır”* (Uygur, 1993, s. 107).

İnsan, zaman zaman anadilinin duygularını, düşüncelerini ifade etmede yetersiz kaldığını düşünür; az çok bildiği bir dilin daha kapsamlı, derin bir dil olduğu kanısına kapılabilir. Ancak belli bir kullanım düzeyine eriştikten sonra o dil de yetersiz gelir ve o zaman koşar anadilinin kollarına. O zaman anlar aslında anadilinin kendisine en iyi tercüman olduğunu. Nitekim Uygur, bu bağlamda İngiliz ozan bir komşusuyla yaşadıklarından söz eder.

Türkçe yazı yazarken tıkanıp bir noktada komşusuna, Türkçe ile İngilizcedeki sözcük sayılarından yola çıkılarak, zengin dillerinden dolayı şanslı olduklarını dile getirir. Oysa, ozan komşusu gülümseyerek İngilizcenin yetersizliğini

ifade eder (Uygur, 2008, s. 13). *“Başka bir dille buluşmayan anadilinin tadına varamaz. Yabancı dil öğrenimi, başka yararları yanında, bilinçli anadil sevgisinin vazgeçilmez koşuludur”* (Uygur, 1993, s. 107).

Her dil etkide bulunma, etkileme gücü çerçevesinde özel yere sahiptir. Bir ulusun dilini kullanan ve o dili anadili olarak benimseyen herkes için “anadili” önemlidir. Çünkü her şey o dilin olanakları çerçevesinde “kendisi” olmaktadır.

“Herkesin anadili kendi için: ana gibi sıcak, baba gibi yetkin, çocuk gibi dokunulmamış, dede gibi görmüş-geçirmiş, sevgili gibi tatlı, komutan gibi buyurucu, gök gibi yüce, toprak gibi verici, ipek gibi yumuşacık, demir gibi sert, kır gibi renkli, orman gibi karanlık, inanç gibi vazgeçilmez, akıl gibi aydınlık, sezgi gibi derin, devrim gibi yeni, gelenek gibi köklü, deprem gibi sallantılı, ova gibi düz, ev gibi sığınak, sokak gibi kalabalık, soluk gibi değerli, hava gibi belirsiz, kuşkanadı gibi hafif, zincir gibi ağır” (Uygur, 1993, s. 109).

Nermi Uygur’a göre “Anadilinden ötede barınağından dışarı uğruyor insan. Kendisi olamıyor artık. Yalpalıyor, şaşırıyor, kekemeleşiyor, dilsizleşiyor” (Uygur, 2008, s. 16). Öyleyse “Anadil çekimine karşı konamaz” (Uygur, 2008, s. 17).

Nermi Uygur için dilin, özellikle de anadilinin her bir insan için, birey için, kişi için yaşamsal düzeyde önemi vardır. İnsan her bağlamda, özellikle dille olan bağıyla “kendisi” olur.

2.2.2. Dil ve Düşünme Üzerine

Yukarıda yapılan saptamaları göz ardı etmeksizin, bir kez de dil-düşünme ilişkisi üzerinde durmak, asıl amacımız açısından son derece yararlı olacaktır.

Felsefe “düşünme”yi “dil”le bağlantılı olarak nasıl ele alır? Felsefe açısından düşünme; karşılaştırmalar yapma, ayırma, birleştirme, bağlantıları ve biçimleri kavrama yetisi ise dil de tüm bunları olanaklı ve görünür kılan, olmazsa olmaz bir düzenektir.

Nermi Uygur, dil ve düşünme arasındaki bağı irdelerken dilin bu bütünlücülüğünü, çevirici özelliklerini, özellikle de “canlılığı”nı izlek olarak ön plana çıkarır. *“Gerçekte denemeci olarak tüm varlığım (...) dil ile düşünce arasındaki uyumu sağlama odaklanışlarımdan başka bir şey değildir”* (Uygur, 2006d, s. 56) diyerek amacını ortaya koyar. Dilsiz düşünemediğinin, sözcükler ortamından ötede hiçbir düşüncesinin olmadığını altını çizer. Diliyle düşüncesi arasındaki ayrılmazlığı ifade ederken ikisinin birbirini yoğurduğunu ileri sürer. Batı aklının başarısını açıklarken, batının bunu dile borçlu olduğunu, Eski Yunan’da “logos” sözcüğünün hem akıl hem dil anlamında kullanıldığını, bunların birbirinden ayrılmaz biçimde iç içe geçtiğini belirtir.

“Batı kültüründe dil: aklın hep başvurduğu bir eşittir. Dil: bireyi akıllı kılan, kendine açan, vurgulayan; başkalarına aktaran, genişleten, incelten, derinleştiren, yayan, güçlendiren bir ögedir. Bu kültürde, akıl nereye ermişse dil oraya dek ulaşmıştır; nerde dil varsa, ordadır akıl da. Bunun en güzel belgesi: Batı uygarlığının bir konuşma uygarlığı, bir dil uygarlığı olmasıdır” (Uygur, 2006, s. 40-41).

Betül Çotuksöken de “Çeviri Açısından Felsefi Söylem” başlıklı makalesinde düşünme ve dil arasındaki farklı bir bağlama dikkat çeker: “*İnsan; tüm anlamsal ayrımları bir yana, dünyayı, düşünmesi ve dili aracılığıyla bilgi dünyası haline getirir. Düşünme; içerdiği kavramlarla, çerçevelerle ve bu çerçevelere eşlik eden imgelerle dışdünyayı “kendisinin” kılar; dildeki sözcükler ve söz düzenleri de yeniden bir çevirme işlemi oluşturur*” (Çotuksöken, 2008). Bu döngü Nermi Uygur’un “Dil düşünceye, düşünce dile uyumlar özünü” (Uygur, 2006c, s. 57) sözüyle bir koşutluğa dikkati çeker.

Dil ve düşünme arasındaki bağlantı noktasında ortaya konulan tartışmalar, her ikisinin, dil ve düşünmenin birbirini karşılıklı olarak ver ettiği sonucuna vardırıır. Düşüncenin mi dili, dilin mi düşünceyi oluşturduğu, gerek dilciler gerekse felsefeciler tarafından ayrıntılı bir biçimde irdelenmiştir. Nermi Uygur’un dil eksenli bir filozof olarak bu konuya yaklaşımı, düşüneni her ikisinin de birbirini karşılıklı olarak var ettiği noktasına getirir. Ona göre sorun dilde ve sözcüklerde değildir; sorun bilimle, sanatla, edebiyatla, felsefeyle uğraşanların dili kullanma biçimleri ve kimi yerlerdeki ufku geniş olamama durumlarıyla bağlantılıdır.

Dili ve düşünmeyi birbirinden ayırmayan Uygur, dilin düşünmeye etkisini şöyle ifade eder: “*Günlük düşünceler, bilim-öncesindeki düşünce ürünleri, hatta bazı bilimsel doğrular, bütün bunların ortaya çıktığı dillerin derinden damgasını taşıyor bence (...)*” (Uygur, 2008, s. 88). Tüm bildiklerimiz dilimizin yardımıyla sınıflanır, anlam bulur zihnimizde. Dil ile kodlamadığımız hiçbir algı kavrama dönüşemez.

“Dil ile düşünme birbirinden ayrılamaz bir bütün meydana getirirler; içiçe girerler. Düşünme dilde kurar kendini; dil düşünmenin kımıldanış yönünü biçimler. Eksik, yetersiz, boşlukları olan bir dil, eli ayağı düzgün bir düşünme ortaya koymaya

elverişli değildir. “Logos”, İnsanı en iç özüyle belirtmek üzere bu en ilk başvurulan niteleme, yalnızca düşünme anlamına gelmez, hem düşünme hem dil, düşünme-iledildir” (Uygur, 2006a, s. 15).

Ona göre dillerin kendilerine ait düşünme, anlama tarzı ve mantığı vardır. *"Her şeyi dilin kendisi düşünür. Neleri düşüneceğimizi, daha biz düşünmeden önce ortaklaşa dilimiz düşünmüştür"* (Uygur, 2008, s. 89). derken de Uygur, yine dili düşünmeyle bir tutar.

Aynı dili konuşan kişilerde bile aynı sözcükler aynı düşünce dünyasının oluşmasını sağlamaz. Her insanın kendine özgü bir düşünce dünyası vardır ve dili de her insan buna göre kullanır. Uygur, aynı dili konuştuğu halde farklı dünya görüşlerine sahip kişilerin oluşturduğu ürünlerin insanın başarısı ve özgürlüğü olduğunu ileri sürer. *"Düşünme denince, genellikle: gerekçe öne sürme, öncülden sonuca yürüme, tek tek tasarımları belli bir düzen içinde birbiriyle birleştirme, çıkarımlama, kanıtlama, karşılaştırma, belgeleme, tanıtlama ve benzeri şeyler anlaşılır"* (Uygur, 2006a, s. 15). Uygur'un sözünü ettiği bu düşünme ancak dille, dili yetkince kullanabilmekle olur. Nitekim Uygur, sadece hazır olarak edindiğimiz anadille düşünmeyi basitlik olarak değerlendirir. *"Düşünmek 'hazır' dili benimsemekle değil, bu dil çerçevesinde ayıklamalar, seçmeler, yanyana koymalar, birbirinden uzak tutmalar, değerlemeler çeşidinden başarılar ortaya koymakla gerçekleşir"* (Uygur, 2008, s. 89) savını ileri sürer.

Düşünme dilde açılır. *"Düşünen düşünmesiyle, düşünmesinde dili işleyerek düşünür"* (Uygur, 2008: 89). Uygur, düşünmeyi, dil bilinci olan, özgür bireylerin gerçekleştirebileceğine inanır. Bilinçli insanın da susmaması gerektiğini vurgular. Ona göre yaşama eylemlerimizin temel direği susmak değil konuşmaktır (Uygur,

2008, s. 101). Nermi Uygur, insanın var olma koşullarından olan geçmişi değerlendirebilmeyi, şimdiki düzenleyebilmeyi, geleceği şekillendirebilmeyi, hatta iş görebilmeyi konuşmayla gerçekleştirilebilir edimler olarak görür. Daha açık bir anlatımla, insan olmanın koşulu konuşmadır. Susmaksa yok olmak demektir. Ancak belli yerlerde susmaya anlam verilebileceği de bu bağlamda dikkate alınmalıdır. *“Susmaların anlamı, bir bakıma, konuşmalardadır. Konuşmaya kulağını tıkayan, susmanın ne olduğunu öğrenemeyecektir”* (Uygur, 2008, s. 98) değerlendirmesini yapar. Konuşma olmasaydı susma diye bir şeyin de olmayacağını, ancak konuşan bir varlığın susmasından söz edilebileceğini, her susmanın bir konuşmaya göre susma olduğunu belirtir. *“Üzerinde konuştuğu şeyin yetesiye sağını solunu bilmeyen, konuşmasını çabucak şaşırır; böylelerinin konuşmaması konuşmasından daha yararlıdır”* (Uygur, 1985, s. 33).

Nermi Uygur, din kitaplarının, atasözlerinin, düşünür özdeyişlerinin, ozan-bilge sözlerinin hep susmanın üstünlüğünü vurguladıklarını, susmayı yüceltiklerini belirtir (Uygur, 2008, s. 102). Birçok ülkede, kültürde ve inanışta dilin susmasına gönlün bayramı gözüyle bakıldığını anımsatır. Mistisizmin her çeşidi susmayı kutsal bilmiştir. Mevlânâ'ya göre susmak “zeninliktir” (Uygur, 2008, s. 103). Ancak kendisinin bu mistik susmayı bilmediğinden söz eder. Mistiklerin susma yasaklarının sözün, konuşmanın tadını artırdığı sonucuna varır. “Bilge konuşur, susmaz” der. Susan bir Sokrates'in Sokrates olamayacağını, Sokrates'in her yeri gezerek insanlara ders verdiğini bize yeniden anımsatır. (Uygur, 2008, s. 106).

Ona göre bilgelik sözün değil “boş sözün, fazla sözün” düşmanıdır. Bilge; boş konuşanın, düşünmeden söyleyenin, çok laf edenin düşmanıdır. Yani konuşmak “ses çıkarmak” değildir (Çotuksöken, 1998, s. 20). Susmayı salık veren bilgiler,

Nermi Uygur'a göre aslında, iyi, dürüst, doğru, güzel konuşmanın hiç de kolay olmadığını belirtmek istemişlerdir. Uygur, onlardaki bu susma özleminin dili kötüye kullanmanın, sözü değerinden etmenin, konuşmayı bayağılaştırmanın bir sonucu olabileceğini ileri sürer. Konuşmanın ve susmanın hazır bir ölçüsü yoktur, kişi bu ölçüyü bizzat kendisi bulmalıdır; asıl değerli olan budur.

Salt sessizliğe de karşı çıkar Uygur. *“Sessizlikten herkes çekinir. ‘Bu susmanın altında acaba ne kötülükler kuruyor?’ diye bir kurt düşer İnsanın içine (...).”* (Uygur, 2008, s. 108) der. Salt sessizliğin insanı ürküten, birtakım şeylere hazırlıklı olunması gerektiğini fısıldayan bir yönü vardır hepimizin de kolaylıkla bulgulayabileceği gibi.

Uygur, konuşma-susma saptamasına Türkçeden örnekler vererek, Türkçenin konuşmayı nerelerde sevmediğini çok yerinde belirlemeler yaparak açıklık getirir: Boşboğazlar, ağzını bıçak açmayanlar, ağzı kalabalıklar, gevezeler, çalçeneler, çenesi düşükler, çenesini hiç açmayanlar, çeneliler, zevzekler, ağzı var dili yoklar, çaçaronlar, ağzına kilit vurulmuşlar, çançanlar, farfaralar, laf ebeleri, dilini yutmuşlar, patavatsızlar, sözünü bilmezler, ağzından dirhemle laf çıkaranlar, lakırdıcılar, laklakacılar, süt dökmüş kedi gibi susanlar, dilsizler... Oysa lafını bilenleri, konuşkanları, dillileri sever Türkçe. (Uygur, 2008, s. 98-111) Uygur, konuşma ve susmanın dengesinin önemini anlatır aslında burada. *“İnsana yakışan susma ile konuşmayı ustaca bağdaştırmaktır. Konuşmasını bilen susmanın saltanatını kurar”* (Uygur, 2008, s. 111).

Düşünme-dil birlikteliğini özellikle “konuşma-susma” karşıtlığında dile getiren Uygur, insanın tüm varoluşunun dil dolayımında yer aldığını bir kez daha göstermiş olmaktadır.

2.2.3. Dil-Felsefe-Eğitim İlişkisi Üzerine

Uygur, insanla ilgili başarı adına ne varsa bunun dile borçlu olduğunu, İnsan-oluşun dille ilişkisi olduğunu belirtir. Bu süreçte insan yalnız değildir, diğer insanlarla etkileşim halindedir. *“Dil tek kişinin değil topluluğun dilidir. Konuşma birden fazla insanı gerektirir. Birbirlerinin dilini bilmeyenler birlikte yaşarlarsa ergeç ortaklaşa bir dil bulup yaratacaklardır. Dil böylece insanla nesneden başka, insanla insanı da bir arada tutan ortamdır”* (Uygur, 2008, s. 95). *“Diyalog, insanın onsuz- olunmaz bir varolma biçimidir”* (Uygur, 2008, s. 95).

Uygur çocukların bile ancak konuşmaya yani dili kullanmaya başladıktan sonra tam insan sayılabileceğini söyler. *“(…) böylece söyleneni anlayıp kendi de söze katıldığı için nesnelere üzerinde başkalarıyla bildirişmeye girişeceğinden; artık payına belli bir hak ve sorumluluk düşeceğinden, çocuk insan dünyasının eşiğinden içeri atlar”* (Uygur, 2008, s. 95).

Felsefe ve eğitim; kültürün ve dilin değerini korumasını sağlayan ve bunun için gerekli kuram eylemleri inceleyen alanlardır.

İnsan genellikle, kendisine, diğer insanlara ve nesnelere karşı tutumuna bakılarak değerlendirilir ve gelişip olgunlaşması da buradan anlaşılır. Bu da ancak dille ve dilin görünür kıldıklarıyla mümkündür. Bu bağlamda dil, Uygur’un ifadesiyle *“ölünceye dek İnsanı eğitip olgunlaştıran bir yol gösterici”*dir (Uygur, 2008, s. 95). Bu noktada, yeniden karşımıza çıkar, eğitim konusu. Eğitimin de temelinde İnsan vardır. İnsan hem eğitilebilen hem eğiten bir varlıktır. Uygur için de eğitim vazgeçilmezdir ve eğitime işine insan önce kendinden başlamalıdır. *“(…) ister kendimiz ister başkaları olsun, insanlararası eylemlerimizde, herbirimiz önce kendimizi, gücümüz yettiğince de başkalarını eğitime göreviyle karşı karşıyayız”*

(Uygur, 2011, s. 42) diyerek eğitimin kapsadığı alanı da “öz-eğitimi” bağlamında özellikle belirtmiş olur. Eğitim tanımlamalarında eğitimin çeşitli anlamlarını görürüz: “Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye” (Parlatır ve diğ., 1998, s. 677). Bu tanımlamada, eğitimin toplumsallığı ve kişilik gelişimine etkisi vurgulanırken; “Çocukların ilerde yapacakları işleri, görevleri, davranış biçimleriyle ilgili olarak onların erginlik çağına girinceye dek aileleri, akrabaları ve toplumun yaşlı üyelerince geleneklere uygun biçimde yetiştirilmeleri” (Parlatır ve diğ., 1998, s. 677) üzerinde durulur. Bu tanımda ailenin önemi, ve çevre etkisi vurgulanır. “Her kuşağa, geçmişin bilgi ve deneylerini düzenli bir biçimde aktarma ya da kazandırma işi” (Parlatır ve diğ., 1998, s. 677) dikkate alınır. Burada da, eğitimin kültür taşıyıcılığı, “İnsanın yeteneklerinin, özellikle ahlak yetilerinin geliştirilmesi için ona yön ve biçim verilmesi; bu yolda yapılan bilinçli ya da bilinçsiz etkilerin tümü” (Parlatır ve diğ., 1998, s. 677) değerlendirilir. Böylece eğitimin etik bağlamı vurgulanır.

Bütün bu unsurlar, eğitimin amaç ve yöntemler bakımından bir bütün oluşturmasını sağlayan parçalarsa, dil bu parçaları bir araya getirip birbirine tutturun harçtır. Nermi Uygur, neredeyse tüm yapıtında eğitim-dil ilişkisine yer verir. *“Eğitim-yetişim’de önemli ağırlığı var dil’in. Eğitim-yetişim büyük ölçüde dille gerçekleştirilir. Dile başvurmayan eğitim az gelişmişlikten öteye geçemez. Dilsiz yetişim olmaz”* (Uygur, 2004, s. 322) savını ileri sürer. Başka bir yapıtında da *“Eğitim dilsiz olmaz. Bilgi aktarmak, yapıp etmeleri öğretmek için dil gerekli”* (Uygur, 1993, s. 140) belirlemelerini yapar.

Eğitimde dil bu kadar 6nemliyken dile bu 6nemi yeterince vermemek Uygur'un deyişiyle “g6r6n6r g6r6nmez pek 6ok yıkıma” neden olur. Bu noktada devreye “eğitimciler”in dikkate alınması gerekir. Uygur'a g6re eğitimcinin aktardığı bilgiler de dildir. Her eğitimci bu anlamda dil 6đreticisidir (Uygur, 1993, s. 140)

Farklı k6lt6r bağlamlarına katılma s6re6lerinde eğitimcilere 6ok 6nemli bir rol d6şmektedir. Uygur'a g6re geleceğin eğitimcisi i6in 6okk6lt6rl6l6k bilinci eğitimin en sağlam temelidir (Uygur, 2006a: 30). *“G6n6m6z eğitimbiliminin 6okk6lt6rl6l6đe de 6okdilliliğe de ikinci dereceden 6nem vermesi doğru olmaz. Eğitimbilimcinin 6okk6lt6rl6l6đe yaraşan değerisi esirgemesi b6y6k bir yanlıştır. Eğitimbiliminin t6m dokusuna bi6im veren zengin etkenlik-bağlamlarını i6erir 6okk6lt6rl6l6k. B6ylece eğitimbilimine d6şen ilk g6rev, kendi 6zyapısını d6zenlemektir* (Uygur, 2006a, s. 28-29). Artık eğitim sistemleri belirlenirken salt, yerel toplumsal değerler 6zerinden hareket etmek, eğitimi eksik, dar kapsamlı, y6zeysel kılar.

G6n6m6zde internet 6ağı denilen 6ağda artık herkes 6zellikle enformasyon anlamında bir6ok şeye ulaşma imk6nına sahip bulunmaktadır. İnternet bu bağlamda hem fiziksel sınırları kaldırmış hem de kendisine ortak bir dil yaratarak 6ok k6lt6rl6l6đe katkıda bulunmuştur. B6yle bir oluşum varken ve bu oluşumun etkisi hem bireysel hem de sosyal hayatta kendini g6stermişken kuşkusuz eğitimbilim de geleneksel tekk6lt6rl6l6kten kurtulmalı ve 6okk6lt6rl6l6 hale gelmelidir. Bu 6ok geniş kapsamlı bir değerim ve d6n6ř6m hareketidir. Bu nedenle de hi6 kolay değerildir. Ancak gelişmeyi isteyen bireyler ve bu bireylerin oluşturduğu toplumlar bunu g6ze alırlarsa ilerleyebileceklerini bilmelidirler.

Bu noktada Uygur, eğitimciler ile dil ve kültür filozoflarının yeni bir özbilince varması gerektiğini ileri sürer. Her düşünüp bilinçlenen kişinin işe kendisiyle kendisini kültür bakımından yeniden yetiştirmek bilinciyle başlamasını tavsiye eder, hatta bunun bir ödev olduğunu belirtir. Kendisini gelişmeye aday olan kişi yeni bir davranış yolunu seçmeli, bunu yaparken de kültür-politika-ahlak yönünden bir takım önyargılardan sıyrılmalıdır. Önyargılar gelişimin, farkındalığın kapılarına vurulmuş kilitlerdir. Bu kilitleri de ancak “bilen, gören, ayık” insan açabilecektir.

Uygur, dünyanın her yerinde çağdaş eğitimin en önemli amacının, insanları kültürce nerede buldukları yönünden bilinçlenmeye götürmek olduğunu ileri sürer. Eğitim bu bağlamda insanları bilgili, duyarlı, araştırmacı ve yaratıcı kılmalıdır. “*Ne denli bilgiler, bilgiçlikler biriktirmiş olursan ol, “Kültürce yerim neresi?” sorusundan habersizsen; ya da bu soruyu, “Bana ne!” diye savsaklıyorsan, unvanların ne denli gözkaşıtırsa da, eğitimden yoksunsun*” (Uygur, 2006c, s. 99). Kısaca insana kültür sağlamayan eğitim, eğitim değildir.,

“Ne çokkültürlülük, ne dil, ne eğitim eğitilebilir; eğitilebilen biricik varlık insandır, yaratan, konuşan, çokkültürlü, çokdilli, eğitilen, eğiten bir varlık olarak insan...” (Uygur, 1993, s. 31).

2.2.4. Dil-Edebiyat-Eğitim İlişkisi Üzerine

Edebiyatı kabataslak olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı olarak tanımlayabiliriz. Bu tanımdaki kilit noktanın “dil” olması, dilin aracılık ve biçimlendirme özelliklerinin vurgulanması bizi Uygur’a yöneltir. Uygur, edebiyatı temelde bir dil-başarısı olarak görür; edebiyatın dilsel anlamlardan kurulu olduğunu söyler. Dilsel anlamların katmanlarını irdelerken bu katmanları oluşturan iki temel öğeden bahseder: Duygular ve bilgi.

Dilsel anlamda, duygular ne kadar yoğun olursa olsun az veya çok mutlaka bilgi bulunduğunu ifade eder (Uygur, 2009, s. 73).

Dil ve edebiyat elbette dil işçisi edebiyatçıdan bağımsız düşünülemez. Uygur, yazarın dilin konuğu olduğunu, diliyle var olduğunu, yazısıyla dilde hep yeniden doğduğunu söyler (Uygur, 2006d, s. 58). Her edebiyat yazarının, yaptığını toplum-kültür ortamında oluşturduğu için, bilimsel olsun veya olmasın kültür ortamındaki bilgilerle bağıntı kurduğunu belirtir.

Dili, bilgilerin biriktiği bir gömü olarak betimler. Edebiyatçı bu gömüde çalışır; bu nedenle bazen farkında olmadan da olsa okuyucuda bilgisel uyarılar uyandırabilir. Edebiyat alanında dile getirilen şeyin bilimsel alandaki çalışmalarda belge olarak kullanılabilirdiğini belirtir (Uygur, 2009, s. 73). Oysa insanlar edebiyatı genellikle bilgi edinmek için okumaz, Uygur'a göre de edebiyat bilgi vermiyor diye değersiz değildir (Uygur, 2009, s. 73,74).

“Edebiyat dilsiz olamaz – dilde, dille, dilce bir başarıdır edebiyat. Ne var ki edebiyatta dil, bilgi kurup iletmekle görevli değildir özde. Aracılık edebileceği bilgiden ayrı, bu bilgiden bağımsız, bu bilginin ötesinde bir özelliği var edebiyatta dilin” (Uygur, 2009, s. 75). Bu bağlamda edebiyatçının dili kullanımını, dilin farklı alanlardaki kullanımından ayırır veya edebiyatçının farkını şu biçimde belirtir: *“Şöyle de diyebilirim: bilgide dil bilgi içindir; edebiyattaysa edebiyat için; bilgide dili başka birşeyin buyruğuna sokmuştur bilgin; edebiyatta kendibaşına-buyruk eder dili sanatçı”* (Uygur, 2009, s. 75,76). Edebiyatçıları ozanı, öykücüsü, denemecisiyle dil işleyicisi olarak görür.

Ozanlara da dili kullanmaları bakımından ayrı bir önem atfeder Uygur. Ona göre ozan dilin yenileyicisi, ozanlık da dile katkılar getirmektir. Az söze çok anlam sığdırmak, sözcüklere taklalar attırmak, söz sanatlarının türlü türlü kullanımını kullanmak, insanı, doğayı, hayatı en güzel şekilde işleme hünerini göstermek, bunu yaparken de estetik kaygıları gözetmek azımsanacak bir durum değildir.

Türk Edebiyatındaki *İkinci Yeni* şairlerinin dili kullanımları, dilin yapısıyla bilerek oynayıp yeni anlam arayışlarına girmeleri dile katkı noktasında belirgin bir örnek olarak ortaya konulabilir. Nitekim Uygur'a göre yaşamada en önem verdiği uğraşmayı şiirde gören şair, bu uğraşıya dilden başka bir yer olmadığını bilmelidir. Uygur, dil-edebiyat-edebiyatçı bağıntısında da toplumu göz ardı etmez. Dilin aynı zamanda toplumsal bir yapı olduğunu göz ardı etmez.

“Toplumun dilidir dil. Yalnızca tek kişiye özgü dil, bir sınır-durumdur; tam anlamıyla “dil” denemez böyle bir şeye. İnsandan, tek insandan önce vardır dil; insan, çevresinden edinir dili. Topluma yayılmıştır dil” (Uygur, 2009, s. 126).

Edebiyatta en belirgin ayrımlardan olan “Sanat, toplum içindir” görüşü ile “Sanat, sanat içindir” görüşü arasında tercihini tereddütsüz birinciden yana kullanır. Bundan dolayı edebiyatın özellikle şiirin topluma bağlanmayı gerekli kılan bir etkenlik olduğunu söyler. Yazarın ya da ozanın kendini salt güzele adayana karşı çıkar. Toplumla işi olmayanın kimliğini kavrayamamış olduğunu, yaptığını dilde yapanın topluma sağlam bağlarla bağlandığını ifade eder.

Edebiyatın insan yaşamına yadsınamayacak katkılarından biri de şüphesiz eğiticilik yönüdür. Uygur'a göre de vazgeçilmez bir eğiticidir edebiyat. İnsanın eğitimle insan olduğuna inanan Uygur, edebiyatsız insanı çok eksik görür. *“Nedense unutulmuş ya da önemli değilmiş gibi geçirilen bir katkı sağlar edebiyat İnsan-*

varoluşuna: İnsana özgü bir duygu dünyasının kurulup gelişmesinde büyük payı vardır edebiyat ürünlerinin”(Uygur, 2009, s. 135). Edebiyatla duygu olanaklarımızın arttığını, duygu boyutlarımızın genişlediğini, duyguca zenginleştiğimizi ifade eder. Ona göre insan çeşitli yönler göre indirgenip bölünemez, insan bir “bütün”dür.

“Gene de akıl, mantık, matematik, genellikle de bilimsel bilgiler dışında, tutku, özlem, düşüncesi, sevgi, umut gibi birçok yaşama uzanımları var ki, bunların tümüne birden İnsanın duygu boyutları gözyle bakabiliriz. İşte edebiyat bu boyutları genişletmekte zorunlu bir yardımcıdır insanın. Müzikten yontuya, resimden dansa dek güzelsanatlarda yanında yer alır bu bakımdan edebiyat. Gene de bir ayrıcalık gösterir; şöyle ki, olanca varlığı dille ortaya çıktığına, dil de insanlararası bildirişmeyi erişilebilecek en güvenilir biçimde sağladığına göre, insanın duyguca oluşması edebiyattan geçer ister istemez. Edebiyatın yapıtaşları durumundaki sözcükler anlamla yüklüdür; sözcükleri düzenleme sanatıyla değişik anlam kesitleri kurar edebiyat yaratıcısı. Bu anlam kesitlerinin pekçoğu duygulara ilişkindir. Böylece, edebiyat yazarı duyguları dile-getirme ustasıdır büyük ölçüde” (Uygur, 2009, s. 135).

Bu noktada; dilin algılanan nesnelere adlandırmak, eylemleri amaçlara yöneltip yoğunlaştırmaktan dolayı dışa ilişkin bir şey; duyguların ise içe ilişkin bir şey olduğunu söyleyenlere karşı çıkar. “*Bense şöyle düşünüyorum: duyguların dıştan gözlemlenebilen davranışlarla sıkı bir ilgisi vardır; ayrıca, ancak dile getirildikten sonradır ki duyguların varlığından, niteliğinden haberi olur insanın; duygu dille belirir bir bakıma”* (Uygur, 2009, s. 136) der.

Duygunun dille ortaya çıkması yeterli değildir. Eğitilmesi de gerekir. İşte edebiyat insana bu duygu eğitimini sağlar Uygur’a göre. “*İnsanın tüm duygu yönünü açar, açıklar, belli eder, bildirir edebiyat. Yazarlar olmasaydı, birçok duyguyu*

deneylemeyecek, onları tatmayacak, bilmeyecektik; insan yaşamasının birçok önemli kesiminden yoksun kalacaktık böylece” (Uygur, 2009, s. 36).

İnsan yapısal olarak varoluşunu sorgulayan, sorularına şu ya da bu biçimde cevap arayan bir varlıktır. İnsanı geliştiren, ilerleten bu cevap arama yolculuğudur. Bu noktada Uygur, edebiyatın insanı kendine öğrettiğini vurgular. “Ben neyim?, Kimim ben?, Nasıl bir şeyim ben?” çeşidinden sormadan edemeyeceğimiz soruları en iyi aydınlatan, hiç olmazsa aydınlatabilecek ipuçları veren etkenlik alanıdır edebiyat” (Uygur, 2009, s. 136).

Hiç kimse kendi başına, bir aracı olmadan kendini tanıyamaz. Her insan yalnız da kalsa hep kendisiyle beraberdir aslında. İnsan, çeşitli etmenlerden dolayı en dile getiremediği, belki de herkesten gizlediği yanlarını ya da anlamlandıramadığı çıkmazlarını kısaca öz kimliğini ancak usta edebiyatçıların duygu yaşantılarını türlü türlü yönleriyle dile getirmeleri sayesinde kavramaya başlar. “*Edebiyatla kendisini bulabilir insan, çünkü en çok kendisinin olan yönüyle, duygu biricikliğiyle edebiyatta rastlar kendisine”* (Uygur, 2009, s. 137).

Bütün eski bilgelerin “*Sen seni bil!*” diyerek insanları sahne yazarlarının, ozanların, sözle anlatma sanatçılarının ürünlerine yönelttiğini söyler.

İlim ilim bilmektir

İlim kendin bilmektir

Sen kendini bilmezsen

Ya nice okumaktır

Yunus Emre

Bu şekilde düşüncelerini dile getiren Uygur, edebiyatçının duygu öğretmeni olarak algılanmasını, buna indirgenmesini doğru bulmaz. Çünkü edebiyatçı salt bu

amacı güderek yapıt vermez. Edebiyatın duygu çözümlenmekten fazla bir şey olduğunu söyler. Her şeyden önce edebiyat insanı insana yaklaştırır, insan sevgisini pekiştirir, her edebiyat yapıtı evrene dair bir yorum sunar.

“Duyurudur, bildiridir, anlatıdır edebiyat. Dille bilinçleşme, dille bilinçlenme denemesidir” (Uygur, 2009, s. 139). Uygur’a göre insanlar arasındaki anlaşma ve anlayışı, toplulaşmayı yoğurup pekiştirmek, insanları insan kılmak bakımından, her zaman her yerde edebiyata büyük bir görev düşmektedir. İnsanın yapıttan kendine özgü, sanatsal bir tat aldığını; bu tadın gelip geçici olmadığını, kalıcı ve insanı değiştiren bir tat olduğunu söyler. Yapıtın “dil ortamında” var olduğu için bu tat vermeyi anlam kesitleriyle, sözcüklerle başardığını, bu şekilde insandan insana pek çok şeyi aktarabildiğini ifade eder. (Uygur, 2009, s. 140).

Nermi Uygur, edebiyatsız yaşayabileceğini söyleyenlere: “Mutsuz yaşamaya katlanın” (Uygur, 2009, s. 139) der. Maddi yönü refahta bile olsa edebiyatsız kalmış İnsanı “güdük” (eksik, tamamlanmamış) olarak nitelendirir (Uygur, 2009, s.141).

“Uzmanlığın yanlışlıkla tutsağı olan bilimadamlarının, aşağı çıkarların çekimine kapılmış parti politikacılarının, katı inancalar adına sanatın yaşamaya getirdiği pırıltıdan işkillenen din adamlarının, özgürce geliştirmeye çalışacaklarına tekyanlı saplantılarla varoluşu köstekleyen eğitimcilerin kulağı çınlasın; hiç ürkmeden bel bağlayabilirler edebiyata, hepsinin yardımcısı, insanın yardımcısı, insanın insana büyük yardımı çünkü edebiyat. Herkes edebiyattan tat almayı alışkanlık haline getirmeye baksın tezelden” (Uygur, 2009, s. 141).

Edebiyat-eğitim ilişkisini öne çıkaran Nermi Uygur, kültür kuramı çerçevesinde bu kez kültür-dil-eğitim ilişkisine yönelir.

3. BÖLÜM

KÜLTÜR KURAMI

3.1. Kültür-Dil-Eğitim İlişkisi Üzerine

Nermi Uygur, kültürü, felsefesinin temeline yerleştirmiş bir felsefeci olarak dil ve kültürü çoğunlukla birbirinden ayrı ayrı düşünmez ve eğitimi bu temel üzerine yerleştirir.

Uygur kültürler varolduğundan beri ‘dil’ zamana damgasını vurmuştur. İnsanlık dille birlikte sürekli olarak kendini yeniden yaratmış ve beslemiştir. Bu nedenle yine insanoğlunun yaratıp geliştirdiği, değiştirdiği ‘kültür’, ‘dil’le birlikte varolur. Çok kez “Dil mi kültürün taşıyıcısıdır, kültür mü dilin?” sorusu ile karşılaşmışızdır. Nermi Uygur ise “kültür ve dil” i birlikte var kılınmaktadır tüm yapıtında.

İnsanın yazdığı, çizdiği, sevdiği, sevmediği, yaptığı, yapmadığı, içindeki, dışındaki her şey kültürdür. Her toplumun bir kültür çerçevesi vardır. O çerçevede geçmişten bugüne neler biriktirdiğini görürüz. Yarınlara neler taşıyacağını, hangi milletlerle etkileşime geçtiğini, sınırlarını nerelere kadar, nasıl çizdiğini buluruz o çerçevede. Bazı toplumların kültür çerçevesine, kültür ortamına bakınca burada her şeyi apaydınlık bir biçimde görürüz. Bazılarında ise her şey anlamaktır. Eğer kültürü, içinde insanın yer aldığı bir “havuz”a benzetirsek, bu bağlamdaki bir havuzda, her şey bulanıklık içinde yer alır. Elbette böyle bir ortamda da zorlukların kendini göstereceği açıktır.

“Kuşbakışı bir yaklaşımla, “kültür”: İnsanın ortaya koyduğu, içinde insanın var olduğu tüm gerçeklik demektir. Öyleyse “kültür” deyimiyle insan dünyasını taşıyan, yani insan varlığını gördüğümüz her şey anlaşılabilir. Kültür, doğanın insanlaştırma biçimi, bu

insanlaştırmaya özgü süreç ve verimdir. Kültür, insanın kendini kendi evinde duymasını sağlayacak bir dünya ortaya koymasıdır. Buna göre kültür, böylesi bir dünyanın anlam-varlığına ilişkin tüm düşünülebilirlikleri içerir; insan varoluşunun nasıl ve ne olduğudur kültür. İnsanın nasıl baktığı, özünü nasıl gördüğü; değerlerini, ülkülerini, isteklerini nasıl düzenlediği, bütün bunlar hep kültürün öğeleridir. İnsanın ne tür bir eylem-kalıbı benimsediği kültürdür hep. Teknik, ekonomi, hukuk, estetik, bilim, devlet, yöntem-insanın meydana getirdiği her şey kültüre girer. Örgütler, dernekler, kurumlar, okullar, tüm kendilerine ilişkin şeylerle birlikte kültürden sayılırlar. İnsanlar arasındaki her çeşit karşılıklı etki-leşmelere, her türlü yapıp yaratma alışkanlıklarına, bütün “manevi” ve “maddesel” yapıt ürünlerine kültür denir” (Uygur, 2006a, s. 17). Eğitimli, eğitimsiz, ilgili, ilgisiz, büyük, küçük herkesin kültürle ilgili yorumu vardır. Kültür konusunda herkes bir bakıma konuşur. Nermi Uygur da bir kültür felsefecisi olarak, tüm neredeyse tüm yapıtlarında bu kavrama ilişkin belirlemeler yapar.

“Ne iri sözcük şu “kültür”. Öylesine bol bulamaç yüklü ki. Özellikle çağımızda. Şişirme, gösteriş, çitkırıldım, kandırmaca, bireylerin yaşamını güdükleştirme, kuşak kuşak insanı zorla gütmeye, soykırım, “kültür” adına kol gezme. “Kendimize dönelim”, “Kültür bizim her şeyimiz”, “Bizim kültürümüz bize yeter”, “Yabancı kültürlerden sakınelim”, “Kültür her şeyin üstünde”, türünden kimi düpedüz bağınaz, kimi bağınazlığa eğimli çılgınlıklar sarıyor çoğu kez ortalığı. Kültür köçeklerinden, kültür bezirgânlarından geçilmiyor. Bütün bunlara bakıp “kültür” sözcüğünden vazgeçmek doğru değil. Tam tersine, bütün bunlar, “kültür”le dile gelen gerçekliğin, insan ve toplum için ne denli önemli bir yaşama-temeli olduğunu göstermekte. Kültür gerçekliğinin insan dünyasını var etmede oynadığı büyük rolü; “kültür” sözcüğünün ne büyük bir sorumluluk taşıdığını hiçbir zaman akıldan çıkarmamalıyız” (Uygur, 2006c, s. 94).

Nermi Uygur, insanı bir kültür varlığı olarak görür. Kültür yaratımının ve yayılımının sadece insana özgü olduğunu, insanın başta gelen var olma koşulunun kültür olduğunu ileri sürer. Bu bağlamda konumuyla bağlantılı olarak, kültür dilden ve eğitimden bağımsız olarak ele alınamaz.

Dil ve dilde yer alan eğitim kültürü hem kurar hem geliştirir. Dilin başarısı yalnızca kültürü taşıyıp korumakla tükenmez; kültür, zaman ve uzay doğrultularında genişleyip yayılmasını da dile ve eğitime borçludur. Bu arada dildeki değişimler bir olumsuzluk değildir ona göre, kültür varlığını yeniden yoğurup biçimlemeye yol açar.

“ Dil ile kültür arasında sıkı bir bağ bulunur ” (Uygur, 2006a, s. 19). Salt dil, anadiller ya da belli bir alana ait diller tek başına kültürle özdeş değildir. Kültürün yapıtaşlarından biri olarak ele alınır. Ancak dile önem atfetmeye gelince Uygur: *“(…) önemi bakımından dil, hiçbir kültür ögesiyle karıştırılmamalıdır. Hangi düzeyde ele alınırsa alınsın, kültürün çepeçevre kuruluşunda, son derece önemli bir rol oynar dil ”* (Uygur, 2006a, s. 19). savını sürekli olarak ileri sürer. Dil-kültür ilişkisi insan dünyası için en can alıcı ortamı imler.

“Dil açısından bakınca, hiçbir kültür dilsiz varolamaz. Dil: kültür yapısını bir arada tutan çimentodur; (...) Dil: kültür alanının her yanını aydınlatan güneştir; dil: kültür kilimini dokuyan ipliktir; dil: tüm kültür anıtlarının yansıdığı akarsudur ” (Uygur, 2006a, s. 19). Dil-kültür ilişkisini bu verileriyle ele alan, dile getiren Nermi Uygur, anlatan olarak bu kez, öğretime ve eğitime de işaret eder. *“Kültüre götürüp de dilden geçmeyen hiçbir doğal, hiçbir bol verimli yol yoktur, bir bakıma gerçekte insanın anadilini öğrenmesi, kültür edinmesinden başka bir şey değildir ”* (Uygur, 2006a, s. 21).

Nermi Uygur, en küçük konuşma eylemini bile bir kültür edimi olarak yorumlar. İnsanın dil bakımından ne kadar güçlenirse, kültürde de o kadar derinleşeceğini belirtir. Kültüre özgü bütünlüğü sağlayan başlıca unsurun anadil olduğunun gözden kaçırılmaması gereğinin altını çizer. Kültürün sınırını dilin belirlediğine işaret eder. Ona göre dil ve kültür iç içedir, kenetlenmiş ve iç içe örülmüştür.

Örneğin; bu içiçeliği; edebiyat bağlamında ele almak olanaklıdır. Bir ülkenin edebî eserleri incelendiğinde yazarların-şairlerin toplumun kültürel yapısını eserlerine taşıdıkları görülür. Tarih içerisinde toplum çok yoğun bir biçimde değişiklikler, etkileşimler yaşar. 20. yüzyıl öncesine baktığımızda toplumların; savaşlar, göçler, ticaret, dini değişiklikler sonucunda birbirlerinden etkilendiklerini söyleyebiliriz. Bu etkileşimler sırasında yoğun bir biçimde kültür alışverişi yaşanmıştır.

Türk edebiyatının devirlere ayrılmasındaki ölçütler de bu ilişkilere dayanır. Öncelikle sözlü ve yazılı dönemleri olan “İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı”; bu dönemin sözlü ve yazılı diye ayrılması Türk uygarlığının göçebe kültürden yerleşik kültüre geçmesine bağlıdır. Ardından gelen “İslami Devir Türk Edebiyatı” ise Türklerin İslamiyet’i kabulüyle başlar.

Bu dönem eserlerinde medrese eğitimi almış olan sanatçıların dillerinde Arapça ve Farsça sözcükler, tamlamalar görülür. Eserlerin temalarında, türlerinde de İslami kültürün etkisi hâkimdir. 19. yüzyılda Osmanlıların Batı’nın gelişmişliğini örnek almasıyla edebi eserlerde de Avrupalı toplumların yaşam biçiminin, dilinin, edebi türlerinin etkisi fark edilir ve bu dönem “Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı”dır. Güzel sanatların her dalı, özellikle de edebiyat toplumun aynasıdır.

Çünkü edebî eserler toplumun, dilinin ve kültürünün aynasıdır. Edebî dönemlerin sınıflandırılmasında da görüldüğü gibi dil ve kültür uygarlıktan nabzından bire bir etkilenmiş ve ona uyum sağlamışlardır.

Atasözleri az sözcükle çok şeyi anlatmak için kullanılmıştır. Her ülkenin atasözlerinde, toplumun yaşam tarzıyla, zihniyetiyle ilgili bilgileri edinebiliriz bir tür belge niteliğindedir atasözleri. Kültürel araştırmalar için. “Misafir kismeti ile gelir”, “Misafir on kismetle gelir, birini yer, dokuzunu bırakır”, “Hayır dile komşuna, hayır gele başına”, “Komşu komşunun külüne muhtaçtır” gibi atasözlerimiz bizim misafirperverliğimizi, sıcakkanlılığımızı, komşuluk ilişkilerine önem verdiğimizizi gösterir. Eskimoların atasözlerine baktığımızda soğuk hava koşullarının yaşamlarına nasıl yansıdığını hemen fark edebiliriz. Bu örneklerden de anlaşıldığı gibi, çağlar boyunca dil bu açıdan kültürün taşıyıcısı olmuştur; tüm bu öğeler de eğitim aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılmıştır, aktarılmaktadır.

Kültür, bir topluluğun tüm yaşam biçimidir. Kültür, insanın toplumsal varlık oluşuna ait tüm öğelerin toplamıdır. Bir toplumu diğerlerinden ayırt ettiren özellikler, kültürel özellikleridir. Kültür, toplumun gelişim ve değişim sürecini başından sonuna kadar kuşatırken; eğitim, kişisel gelişim sürecini kuşatır. Toplumsal değerler kültürün, bireysel değerler ise eğitimin alanında bulunur. Toplumsallaşma ortamı olan okullarda genç kuşaklara toplumun maddi ve manevi kültür öğeleri hakkında bilgi verilir. Birey kendi kültürünü tanıdıktan sonra diğer toplumların kültürünü de öğrenmek ister. Bu noktada eğitim, bireylere toplumlarını tanıma ve diğer toplumlarla karşılaştırma imkânı verir. Bu sayede bireylere karşılaştırma imkânı verir ve bireylerin toplumsallaşması gerçekleşir.

Kültürü insansal eylemlerinin kalıbı olarak kabul eden Uygur, insanın olumlu-olumsuz tüm yapıp etmelerini bu kalıba yerleştirir (Uygur, 2006a, s. 17). İnsanda kültür bilincinin oluşturulması gerekir. Bu hem birey için hem toplum için son derece önemlidir. Eğitim aracılığıyla oluşturulan bireysel ve toplumsal kültür bilinci insanlığın gelişimine somut katkılar sağlar. İnsanın tüm varlık alanlarını kuşatan kültür, eğitim karşısında etken olduğu kadar edilgendir de. Bir toplumun eğitim felsefesinin saptanmasında da ulusal, evrensel kültür öğeleri, toplumun “insan” anlayışı, toplumun bilgiye yaklaşımı, toplumsal deneyimler, birikimler dikkate alınır.

İnsan; kültür-dil-eğitim ilişkisinin tam merkezinde yer alır. Uygur’a göre bu bağlamda, insan, konumunun bilincinde olan bir öznedir. Konumunu bilir ve ona göre tavır alır. Gelişmiş, çağdaş bir toplumun insandan beklentisi, kendisine sunulan eğitim olanakları çerçevesinde kültürce donanmış; iyiye, doğruya, güzele ulaşmayı hedefleyen birey olmasında anlam kazanır.

3.2. Kültür-Dil-Eylem İlişkisi

Uygur’un çıkış noktası anadilinde, başka bir deyişle doğal dilinde felsefe yapmaktır. Nermi Uygur anadilinin niçin son derece elverişli olduğunu sürekli olarak kanıtlamak ister. " (...) *‘Türk felsefesi Türkçe, Türkçeyle, Türkçede kendini gösteren felsefedir’*" (Uygur, 2002a, s. 77). Savlarını felsefe çerçevesinde sürekli olarak dile getirir.

Nermi Uygur Türkçeyi somut düşünmeye uygun bir dil olarak görür. Türkçe konuşan bir toplumun üyesi olarak Türkçe’nin “günlük yaşam”daki kullanımını imler. *"Burada yapılmak istenen şey, bir bakıma: 'felsefe' kavramı katı-sert bir*

anlamda değil de gevşek-günübirlik bir anlamda kullanıldığında, Türk dilinin felsefesidir" der Uygur (Uygur, 2006a, s. 34).

Nermi Uygur için kültürün, eğitimin, insanın, toplumun temelinde dil olduğu gibi felsefenin dününde, bugününde, geleceğinde de dilin önemi yadsınamaz.

“Felsefenin gereği konuşmasındadır insanın. İnsan konuşmadan yaşayamaz, dil ile varoluruz biz. Yaşamımızın çeşitli kesitlerinde, örneğin günlük işlerimizde varlığımızı ayakta tutan (ister özel ister genel olsun) dildir. Hangi yaşama ve bilme alanımıza ilişkin olursa olsun, dil yapıtları dilin, dil olarak kendi kuruluşundan ötürü üzerinde durmamızı gerektirir. Söylediğimizi hemen hemen her zaman, söyleyemeyiz, söyleyişimiz bakımından incelemek; dile getirdiğimiz ‘şey’ için değil, dile getirişimiz için inceleme; yani bu bilmeyi tek tek bilimlerle eyleme ilişkin kaygıların ötesindeki bir kaygıyla yürütmek zorundayız. İşte felsefe bu zoru yüklenmenin ürünüdür. Sözlerimizi ve söz düzenlerimizi, özellikle evrene ışık tutmaya çalıştığımız kilit kavramlarını, bu katmanlardaki bin bir anlam menevişiyle bilmek- işte felsefenin yerine getirmeye çalıştığı ödev bu” (Uygur, 2007a: 205-206).

Nermi Uygur, felsefeyi belli karışıklıklara düzen getirme denemesi olarak aynı zamanda tanımlar. Konuya dil odaklı baktığında ise dildeki felsefeyi irdelerken felsefe sözcüğünün genellikle “dünya görüşü” anlamında kullanıldığını belirtir. Bu kullanımı doğru bulmaz. Felsefenin dünya görüşünün ötesinde olduğunu, felsefe ile dünya görüşünü özdeş tutanların felsefenin anlamını sınırlandırdığını ileri sürer. Uygur, dilin, insan yaşamını biçimlendirirken toplumun dünya görüşünü de kurduğunu ifade eder. Çünkü dil konuşulduğu toplumun bakış açısını, dile getirilene yaklaşımını ve yorumunu da yansıtır. Dil, felsefeye götüren yoldur. Dünya görüşü

olarak felsefeyi var eden etmenlerden dili; bir bakış, görmede bir tutum, belli bir algılama biçimi olarak tanımlar (Uygur, 2008, s. 84).

“Dünyagörüşüyse ya tek insanın ya da insan öbeklerinin evreni, tümüyle dünyayı algılayışlarına verilen addır. Dolayısıyla dünyagörüşü: başta kendisi, insanın kendisini ve çevresini, kendi yapıtları ile doğada bulduklarını, canlı cansız her şeyi, kısaca çepeçevre varlığı bilip değerlendirdiği, öğrenip işlediği bakış açısı, bu açının “dünya” kavramında kuşattığıdır. İşte, dilde felsefe arayanların aradığı, felsefe üzerinde ister açık ister bulanık bir bilinçleri olsun, bu anlamdaki dünyagörüşüdür. Bir dilin dünyagörüşü, o dilin dünya yorumu, dünyanın o dille, o dildeki kuruluşu, düzenlenişi, dünyanın o dili konuşanlarca büründüğü biçimdir” (Uygur, 2008, s. 81).

Bir dilin dünya görüşü o dilin her yerindedir, o dilin her yanına yayılmıştır, o dilde sinmediği bir yer yoktur. İkisi birbirinden ayrılmaz, birlikte yayılır, iç içe girmiştir, bir deyimde özdeştir; dünya görüşü dilde yansır; tümüyle dil dünya görüşüdür tarzındaki düşünceleri savunanlara: *“Dünyagörüşünün nasıl tümüyle dilde yansıdığı söylenemezse, dilin de tümüyle dünyagörüşünü yaptığı söylenemez. Dünyagörüşü, insanın konuştuğu dil kadar, hatta zaman zaman daha çok eylemlerinde, sevgilerinde, seçmelerinde; olumsuz deyişle de, vazgeçmelerinde, tiksinnmelerinde, değer vermediği şeylerde kendini tanıtır”* (Uygur, 2008, s. 83). diyerek karşı çıkar Nermi Uygur. Ona göre dünya görüşü bir değil, birçok çeşitli etkinin ortaklaşa verimidir. Bir dilin dünya görüşü de o dilin, sayısız girdi-çıkıtısıyla kapsadığıdır.

Dilin insana ne kadar yardımcı olduğunu her zaman göz ününde bulundurmak, üzerinde durulması gereken en önemli noktalardan biridir. İşte bu nedenle dile gerekli özeni göstermeli, onu önemsemeliyiz. *“Biz insanlar dilsiz yaşayamayız. Dil en büyük yardımcımız bizim. Dünyayı mı bilmek istiyoruz, dilsiz*

olmaz bu. İçinde yaşadığımız dünyayı da bilmeden de varolamayız. Çevremizdeki tanıdık nesnelere tutun, bize en yabancı görünen olaylara varıncaya dek, bilgi diye belirlediğimiz her şeyi, bu belirleyişimiz sonradan yanlış çıksa bile, hep dille başarırız” (Uygur, 2008, s. 21). Ona göre, insan eyleyen bir varlıktır ve eylemlerimiz dille belirginleşir; dille sınıflandırılıp cümlelerimizde yerlerini bulur.

“Eylem de dille sıkı sıkıya ilgilidir; çoğu zaman dil, düşünmeye karşıt birşey diye yorumlansa bile bu böyledir. Gerçekte söz, eylemi boşandıran bir güçtür. Günlük yaşamın belirli durumlarında, bazen birçok sözcük bazen birçok eyleme birden yol açar: iyi, kötü, önemli, soylu, kutsal, basbayağı, töreye uygun, töreye aykırı türden çeşit çeşit eylemler bunlar. Övücü, yüceltici, değerlendirici sözlerin; ayıplayıcı, aşağılayıcı sözlerin; acı paylaşan, sevgiyle çeken, tiksintiyle iten sözlerin eylemler üzerinde öylesine kuvvetli bir etkisi var ki. Dilin eyleme katkısı yalnızca tek tek eylemlerde değil, güç saptayan, yüreklendiren yön veren sözcüklerde, söz düzenlerinde, tümcelerde ortaya çıkar” (Uygur, 2006a, s. 15).

Zamanla gelişebilen, değişebilen bir varlık olan dil, gerekli saygıyı, önemi göremediği zaman ölmeye de yüz tutar. Dili hak ettiği ölçüde önemsemeyen insan, vatansever olamayacağı gibi özsaygısı da gelişmemiş bir insandır. Çünkü daha önce de belirttiğimiz gibi dil insanın kimliğidir.

Dilin insanın aynası olduğunu ifade eden Nermi Uygur, savını Mevlânâ’dan yaptığı şu alıntı ile perçinler:

“ Tencere kapağına benzer dil

Kıpırdayınca, pişen yemeği anlarsın

Aklı keskin kişi dumanından, kokusundan bilir

Tencerede tatlı mı var ekşi yemek mi.

Yiğit yeni bir çömlek mi alacak,

Şöyle bir vurup anlar, çıkan sestem çatlak olup olmadığını” (Uygur, 2006a, s. 15).

Çıkan ses bizi ortaya koyan, görünür kılan sestir. “Ben buyum, kültürüyle, eğitimiyle, espri anlayışıyla, yeriyle yöresiyle, eğrisiyle doğrusuyla benim bu” der, kendimizi ortaya koyarız dilimizle. Doğru kullanılmayan ve korunmayan dil, kendisinden eksilenleri aslında bunda payı olan bireylerden de eksildir.

“Kimse bile bile dilin gücünü yadsımaz. Yadsırsa, her şeyden önce kendine eder. Dile saygısızlık insanın kendi özüne saygısızlıktır. Dil zorbasının başına gelmedik kalmaz. Dilin öcü, uğradığı saygısızlıkla oranlıdır. Söylediğine dikkat etmeyen, sözcüklerini tartarak kullanmayan, dil gereklerine aldırmayan, dil başıbozukluğunu alışkanlık haline getiren bir insan, zararın her türlüünü göze almalıdır. Yıkımdan yıkıma sürüklenir bu gidişle” (Uygur, 2008, s. 20).

Dil öylesine güç sahibidir ki, onu yerinde kullanmayana karşı öfkesi de gücü nispetinde olur. Kişiye anlaşılmamak, yanlış anlaşılmak ya da dil çarpıklığından dolayı gülünç olmak gibi acıların en acısını yaşatır. Dil ancak gücünü tanıyana güç kazandırır, bu güce saygı gösterene hizmet eder.

Her anadilin bünyesinde matematik dili, sahne dili, günlük dil, edebî dil, bürokrasi dili, siyasal dil, hiyerarşik dil gibi pek çok özel dil kullanımı vardır. Bu da bir kez daha gösteriyor ki kişilerarası, toplumlararası, mesleklerarası dilin kullanılışı ile ilgili dikkat edilmesi gereken noktalar vardır. Bu bağlamlardaki kurallara dikkat edilmediği takdirde anlaşılama, anlayamama, yanlış anlama kaynaklı sorunlar

kendiliğinden ortaya çıkar. Bugün siyasetçilerin arasında dili iyi kullananlar kitleleri peşinden sürükleyebilirken, dili önemsemeyenlerin başarılı olamadığı gözlemlenmektedir. *“Her yönetici, dil eğitiminde örnek olmalıdır. Toplumun dil varlığına omuz silken bir devlet adamının yönetimi kötürümleşir* (Uygur, 2008, s. 24). Günümüzde sıkça karşılaştığımız düşünmeden, doğaçlama konuşma alışkanlığı halkı rahatsız etmekte, güveni sarsmaktadır. Dilin önemi bu noktada da bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Nermi Uygur, aynı zamanda dilin bir ulus için en önemli yapı taşı olduğunun sürekli altını çizerek, Atatürk’ün dili etkin kullanımının Türk milleti üzerindeki etkisini, Atatürk’ün, “Ordular!” diye seslenişi ile örnekler.

Ardından şu alıntıya yer verir: “ Anlatıldığına göre Konfüçyüs’e bir gün sormuşlar: “Bir ulusun tüm yönetimi sana bırakılsaydı ilkin ne yapardın?” Ne demiş bileceksiniz, Konfüçyüs. “İlkin dili düzeltirdim.” demiş. Kanıtı da şöyle: *“Dil düzgün olmayınca yapılması gereken yapılamadan kalır; yapılması gereken yapılmadan kalınca törelerle sanat geriler; törelerle sanat gerileyince de adalet yoldan çıkar; adalet yoldan çıkınca halk çaresizlik içinde kalır. İşte bundan, söylenmesi gereken başıboş bırakılamaz. Bu her şeyden önemlidir”* (Uygur, 2008, s. 23-24). İşte bu nedenle hangi alanda hangi statüde olursa olsun tüm yöneticilerin, liderlerin dillerine gösterdikleri saygıyla örnek olmaları gerekir. Yüzyıllardır adından söz ettiğimiz şairler, yazarlar dile gösterdikleri saygı ölçüsünde saygı görmektedirler aslında

SÖZ OLA

“Sözü bilen kişinin,

Yüzünü ak ede bir söz

Sözü pişirip diyenin,

İşini sağ ede bir söz

Söz ola kese savaşı,

Söz ola kestire başı

Söz ola ağulu aşı,

Yağ ile bal ede bir söz

Kişi bile söz demini,

Demeye sözün kemini

Bu cihan cehennemini,

Sekiz cennet ede bir söz

Yunus şimdi söz yatından,

Söyle sözü gayetinden

Pek sakın o şah katından,

Seni irak ede bir söz”

Yunus Emre

Söz, insanın ağzından çıkınca onu evrene bağlayan görünmez bir ip durumuna gelir. “Söz ağızdan bir kere çıkar.” “Boğaz dokuz boğumdur.” atasözlerimiz bize sözü tartarak, ölçüp biçerek, sonuçlarını hesap ederek kullanmamızı öğütler.

Nermi Uygur, bu bağlamda sözü küçümsediğimizi söyler. “Söz vermekle iş bitmez!” diyenlere söz vermenin de başlı başına bir iş olduğunu söyleyerek karşı çıkar. Çünkü ona göre verdiğimiz sözler varoluşumuzu biçimler. “Bir yolculuktur söz

verme: verilen söz gidilen yolu çizer” (Uygur, 2008, s. 26). Uygur, söz verme konusuna dikkatle eğilmesinin nedenini, dilin insan varoluşundaki büyük gücünü söylemek olarak açıklar. Başka bir deyişle, çıkış noktası yine “dil”dir.

İnsan verdiği her sözde bir tür kimliğini ortaya koyar. Kimlik aynı zamanda bize başkalarının nasıl baktığını da şekillendirdiğine göre, verilen her söz kişinin yaşamdaki duruşunu da belirler. Kişi verdiği sözle aynı zamanda yaşama biçimine özel bir anlam kazandırır. Söz vermenin yaşamaya anlam vermeye özdeş olduğunu belirtir Uygur. Kültürlerle sıkı bağları bulunan inanç sistemlerinde de Tanrıya söz vermeler, verilen sözlerle sınavdan geçme düşüncesi insan hayatını yönlendiren, kimi zaman değiştiren etkin durumlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Uygur, söz vermenin temel bir başarı olduğunu söyler. Ona göre kişinin bu noktada karşılaştığı en büyük zorluk zamandır. Çünkü söz vermek bir bakıma zamana meydan okumak, zamanla yarışmaktır. *“Sözünü tutmuş olan zamanı yenmiştir”* (Uygur, 2008, s. 27).

İnsanlar yaşamın içinde sözün önemini küçümseyip birbirlerine çoğu zaman düşünmeden ve duygusal bağlar nedeniyle birçok sözler verirler. İntikam sözü, bağlılık sözü, biri öldüğünde geride kalanlara bakma sözü, sadakat sözü, yardım sözü... Uygur, verilen sözle insanın kendini borca soktuğunu, söz verenin her şeyden önce bu sözle kendini bağladığını ifade eder. Kitaplarda söz verme hikâyelerinin mutlu sonla bittiğini, ancak gerçek yaşamın kendisinde bunun böyle olmadığını belirtir. Çünkü gerçek yaşamda herkes örnek insan değildir. Yaşamını verdiği söze göre ayarlamak insanı bunaltabilir. Uygur bu noktada çok önemli bir insan gerçeğine değinir: Herhangi bir baskı (kişisel veya toplumsal) ya da korku anında verilen sözleri yok sayar, bu sözlerden dönmeyi normal bulur. Çünkü özgür olamayanın verdiği söz, söz değildir. Kişinin ancak özgür iradesiyle söz verirse bunun

sorumluluğunu alacağını söyler. Uygur'a göre, bağlılık söze bağlılıktır ve verilen söz ya tutulmuştur ya tutulmamıştır, ikisinin arası olmaz (Uygur, 2008, s. 32-33).

Görüldüğü gibi, Nermi Uygur, dilin insan yaşamında ne denli etkisi olduğunu yapıtlarında sık sık vurgulamıştır. Dil, etki gücünü eğitim aracılığıyla gösterir. Dille eğitim arasında doğrudan bir ilişki vardır. Dil, eğitimle aktarılır; eğitim, dille, dil ortamında kendini gösterir. Eğitim, insanın eylemselliğinin ve kuramsallığının sentezi ile kurulur, geliştirilir, sürdürülür. İnsanın dışdünyayla ve bilgiyle ilişkisindeki en önemli eylemi dilini kullanabilmesidir. Eğiten ve eğitilen arasındaki iletişim dille sağlanır. Yönelen bir varlık olarak İnsan, kendisi dışındakiyle ilişkisini dille gerçekleştirir. Sayısız eylemleri olan insanın eğitimi, dilin kullanım gücüyle sıkı sıkıya bağlıdır.

3.3. Kuram Eylem Bağlamında Eğitim

“Düşünce”nin, “düşünme” ediminin en önemli kavramının “kuram” olduğu ileri sürülebilir. Felsefenin dışavurumu kuramlarla gerçekleşir. Kuram, düşünmeyi biçimlendirir, geliştirir. Varlığı, bilgiyi, sorgulayan, anlamaya, temellendirmeye çalışan filozof, düşünceyi kurma edimini gerçekleştirmektedir. Felsefenin dışdünya ile ilişkilenebilmesi kuramla, kuramın dışdünya ile ilişkilendirilmesi ise dille gerçekleşir. Çünkü kuram filozofun insana, bilgiye, varlığa bakışıdır, onları değerlendirışı, kavramlaştırışıdır.

Bir düşünce yalnızca kuramsal da olabilir, pratiğe dökülüp eylemleşebilir de. “Bilmek” ve “bilinçli davranmak” arasındaki bağ; düşünmek, kuramsallaştırmak ve kuramı eylemselleştirmek arasında da bulunur. Çünkü kuramsallaşan bilgi, bilerek-bilinçli olarak uygulanır.

Kuram, felsefe için önemli olduğu kadar eğitim için de önemlidir. “Eğitim nedir?”, “Nasıl bir eğitim verilmelidir?”, “Varolan eğitim, nasıl geliştirilmelidir?” vb. sorulara yanıt arayan filozof eğitim için kuramlar geliştirir. Eğitim kuramlarının, eğitim felsefesinin eğitim alanındaki çalışmalarının somut çıkarımı olduğunu söyleyebiliriz. *“Kuram ediminin eğitime yönelmesi, eğitim bilincinin oluşmasını sağlar. Eğitim kuramı, eğitim pratiğini üreten, anlamlandıran, yönlendiren ve temellendiren bir bilinçtir”* (Taşdelen, 2003, s. 159). Nitelikli ve amacına ulaşabilen bir eğitim, salt kuramla ya da eylemle değil her ikisinin uyumuyla oluşur. Kuram ve eylem arasında köprü görevi gören de “düşünme”dir. Eğitim kuramları eğitimcilere verdikleri bilginin üzerinde düşünme imkânı sağlar. Hangi bilginin, niçin öğretilmesi gerektiği konusu eğitim için önem taşır. Eğitim uygulamaları eğitim kuramlarıyla biçimlendirilir ve düzenlenir. Eğitim kuramları, mevcut eğitim sistemindeki sorunları tespit edip incelemek ve bunlara çözüm bulmak amacıyla felsefeye başvurur. İnsanın niçin eğitime ihtiyacı olduğu, eğitimin ne yönde ve hangi düzeyde yapılabileceği gibi soruların gerektiği gibi yanıtlanabilmesi için, eğitimin felsefi bakımdan incelenmesi gerekmektedir. Varlığın, bilginin ve değerlerin incelenmesi bir düşünce sistemi olarak felsefenin işidir. İnsanı ve onun tüm varlık alanlarını anlayabilmek, ancak felsefe yoluyla sağlanabilir. Felsefenin, eğitimi inceleyen alanı eğitim felsefesidir ve eğitim felsefesi, eğitimin yöntemleri, hedefleri, programlarıyla ilgili sorulara cevap arar.

Eğitimin amaçlarının sorgulanmasını isteyen ‘niçin’ sorusu; eğitimin yalnız ekonomik, politik ve toplumsal işlevlerine işaret etmekle kalmaz, onu ahlaksal bir etkinlik haline de getirir. Amaçları ve değerleri olan bir etkinlik oluşu, eğitimi kaçınılmaz biçimde ahlaksallaştırır. Doğada, iyi ve kötü değeri yoktur. Bu değerler,

İnsanın kurduğu düzenin içinde vardır ve ancak bu düzen içinde kendi özgöl anlamlarına kavuşabilirler.

Eğitim sistemlerinde kavramlar, hedefler ve uygulamalar arasında boşluklar bulunabilmektedir. Eğitim felsefesinin ve eğitim kuramının görevi gerekli temellendirmeleri, anlamlandırmaları belirleyerek bu boşlukları doldurmaktır; Bu bağlamda eğitimi kurumsallaştırmak ve sürdürmek için gerekli alt yapıyı oluşturmaktır. Bir toplumun her bölgesinde, her okulunda aynı amaçlara, niyetlere yönelik eğitim verilebilmesi kuramlar sayesinde dengelenir. Kuramsal olmayan bir eğitim sisteminde dileyen eğitimci de eğitilen de sorumsuzluk örnekleri verebilir. Eğitim kuramları, eğitimciyi mesleğinin gerektirdiği eylemleri gerçekleştirirken karşılaşılabileceği olumlu-olumsuz durumlara sorunlara karşı hazırlıklı kılar.

“Görüldüğü gibi, ne ‘kuram’a ne de ‘eylem’e indirgenebilir eğitim. Bir bakıma ‘kuram’sa bir bakıma ‘eylem’dir. Öyle bir dokudur ki ‘eğitim’, ‘kuram ile eylem’i birlikte özümsemiştir. Birlikte önemlidirler eğitimde. Önem oranıysa tüm eğitim koşulları uyarınca birbirinden değişik kılıklara bürünür. Kimin, kimi, hangi amaçla, nasıl, ne yönden eğittiği bu önem oranını belirler. Kimseye yabancı gelmeyen teknik verimlendirmelerden en soyut kültür başarılarına, sözgelimi bahçe onarımından matematik denklemlerin çözümüne dek hem bilmek hem yapabilmek açısından anlam kazanır eğitim. Kesintisizce birbirine bağlanmıştır bunlar, birinden öbürüne geçiş eğitimin eğitimliğinde bir şey eksiltip artırmaz. ‘Kuram ile eylem’, ‘eğitim’ de, sürekli olarak yardımlaşır birbiriyle. Seyir, etkenliğe dönüşür; bilme, iş görme biçiminde gelişir sık sık. Seyirsel nesnelliğın hakkını vermeye, bu hakkı öğretip öğrenmeye dayanır eğitim, ama çıkarları da hesaba katmak zorundadır. Kuram ile eylemdeki birliği parçalayıp bölerek ‘eğitim’i kavramaya çalışmak, deyimın kullanılış mantığına aykırıdır” (Uygur, 1996, s. 135).

Eğitimi yalnızca eğiten ve eğitilendeki eylemler ya da eğitimin kuramları yönünden değerlendirmek, eğitimin alanını daraltmak olacaktır. Nitekim “bilme”

eyleminin gerçekleştiği noktada eğitim amacına yaklaşıyor demektir. Peki, neyin bilineceği, nasıl bilineceği, eğitmenin bilgiyi nasıl aktaracağına ilişkin durumlarda nedir yönlendirici olan? Elbette “kuram”dır. Öyleyse denklemi şöyle belirlemekte sakınca yoktur; eğitim, bilgiye ulaşma, bilgiyi aktarma işidir; çünkü var olan “her şey”de bilgi söz konusudur, bunları bilmeye yönelmek eğitime katılmaktır. Burada eğitimin kuramsallığı dikkati çekmektedir. Nesnelere dünyasında eğitenin ve eğitilenin birer özne olarak bilgiyi almaları, sorgulamaları, eleştirmeleri, kabullenmeleri ve neyi, nasıl bildiklerini, öğrendiklerini göstermek adına gerçekleştirdikleri tüm yapıp etmeleri, eğitimin eylemselliğini ortaya koyar. “*Eğitimin dış dünyası, eylemsel yanını gösterir*” (Çotuksöken, 2008). Eğitim, ğreneni de ğreteni de her iki niteliği ile kucaklar. otuksken’e göre eğiten, eylemlerinden ötürü, eylemleriyle eğitir. Eğitimci, eğitim süreci içinde yapmaları-etmeleriyle meşguldür (Çotuksöken, 2008).

Eğitim kuramları öğretmenin mesleğini gerçekleştirmesinde sağ kolu gibidir. Bir eğitim sisteminin arkasındaki kuramlar ne kadar belirgin, ne kadar geniş yelpazeye yayılmış olursa o eğitim sisteminin kalıcılığı o kadar uzun soluklu olur. Nermi Uygur’un da belirttiği gibi kuram çokluğu zenginliktir, renktir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ

Bu çalışmanın çıkış noktası, insanı dışdünya ile ilişkisi bağlamında ele alan ve bunu yaparken insanın kendi oluşunu hep ön planda tutan bir filozof olarak Nermi Uygur'un eğitim anlayışı olmuştur. Nermi Uygur'un felsefe dünyasının temelinde kültür-dil ilişkisinin bulunmasından yola çıkılarak görülmüştür ki, filozof insanın kültür-dil ve eğitim ile olan ilişkisine fenomenolojik olarak yaklaşmaktadır.

Çotuksöken, Nermi Uygur'un felsefe dünyasının şöyle çerçevlendiğini yine Nermi Uygur'dan esinlenerek şöyle vurgular: “Dışdünyaya yönelen dilin anlamında derinleşme. Bunu, özellikle *Bunalımdan Yaşama Kültürü*'nde dış-iç, dışarsı-içersisi ya da nesnel dünya-öznel dünya ayırımlarını yaptıktan sonra bütün o nesnel dünyayı öznel dünyanın içine sıkıştırmasında da görebiliyoruz; yani hareket noktası hep kendisi. Nermi Uygur'un bütün eserlerinde bu böyle; her zaman somut olandan, yaşanmışlıklardan yola çıkan bir filozoftur Nermi Uygur” (Çotuksöken, 2010, s: 85-86).

Bir özne olarak insan ihtiyaçlar ve değerler varlığıdır. Özne, dışdünya ile bağında ihtiyaçları söz konusu olduğunda eylemsel, değerleri söz konusu olduğunda da kuramsal yönden kendini kurar. İnsanın eğitimle olan ilişkisinde de her iki edimin de payı büyük önem taşır. Uygur, eğitimi en az kültür ve dil kadar önemser; çünkü kültürün ve dilin gelişiminin eğitime verilen öneme bağlı olduğu açıktır ona göre.

“Uygur nasıl bir eğitimi açıklamakta, çözümlenmekte, desteklemektedir?” sorusuna gelince; Nermi Uygur'u eserlerinden ve kendisinin düşüncelerini değerlendirmek üzere yapılan çalışmalardan yola çıkıldığında, Uygur'un eğitimde önemle altını çizdiği iki noktanın “çokkültürlülük” ve “çokdillilik” olduğu görülür.

Kişisel gelişimin ve gerektiğinde toplumu dönüştürmenin ve eğitimi, çağdaş eğitim düzeyinde koruyabilmenin ön koşulu olarak eğitimde çokkültürlülüğü ve çokdilliliği savunduğu açıkça görülmektedir.

Nermi Uygur'un açıkladığı, çözümlediği, desteklediği “eğitim, eğitimci ve eğitilen” ilişkisi ve sorumlulukları şu şekilde belirlemektedir:

Eğitilebilen biricik varlık insansa, bu bağlamda eğitimi eğitimciden bağımsız düşünemeyiz. Uygur, eğitimciyi: ‘uzağı gören güçlü bir insan ve toplum gözlemcisi, bir kültür eleştirmeni, toplum onarıcısı, toplum düzelticisi, çağdaş bir toplum değiştiricisi’ (Uygur, 2006a, s. 28) olarak tanımlar ve bu tanımla eğitimciye düşen, eğitimcinin yüklenmesi gereken görev ve sorumlulukları da gözler önüne serer. Ona göre günümüzde en önemli sorun, eğitim sorunu ve özellikle eğitimcilerin eğitilmesi sorunudur.

Günümüzde küreselleşme, bilim ve teknoloji alanındaki hızlı değişim bilgede de hızlı bir artışa ve bilgilerin kısa bir sürede güncelliğini yitirmesine neden olmaktadır. Bu durum toplumsal yaşam açısından da değişimi zorunlu hale getirmiştir. Artık güçlü insan, güçlü toplum modeli; bilgiye ulaşabilen, ulaştığı bilgiyi kendi yapısına uydurabilen, buna yenilerini katabilen ve bilgileri yayabilen birey ve toplulukların oluşturduğu bir model olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla toplumlar artık, eğitim kurumlarıyla sınırlı olmayan, bireylerin eğitim ve öğrenme sürecini hayatlarının belli bir bölümüne sıkıştırmanın aksine; eğitimi evde, işte, her yerde ve bütün yaşam boyu sürecek bir etkinlik haline dönüştüren, yeni eğitim anlayışı geliştirmek durumundadırlar.

M.Ö. 5. yüzyılda para karşılığında felsefe öğreten gezgin felsefeciler olarak bilinen *Sofistler*'in eğitim anlayışları bugün değerlendirildiğinde, çağımızda geliştirilen “Yaşam Boyu Öğrenme” adlı eğitim projesinin düşünce temelini

oluşturdukları ileri sürülebilir. *Sofistler*'e göre “(...) bireye yine bir başka bireyin biçim kazandırması şeklindeki eğitim idealinin gerçekleşmesi belli bir zaman aralığı ile sınırlı değildir; bu eğitim ömür boyu sürecektir” (Çotuksöken, 1995, s. 49). Çağlar öncesinde felsefecilerin önemini belirttiği eğitimin ömür boyu sürmesinin gerekliliği bugün; “Bilgiyi, yeteneği ve yeterliği geliştirmek amacıyla, kişisel, vatandaşlık ve sosyal hayatla ilgili perspektif içerisinde, hayatın her anında gerçekleştirilen tüm öğrenme aktiviteleri” olarak tanımlanmakta (okulweb.meb.gov.tr, 2012) ve “Yaşam Boyu Öğrenme Programı” olarak özellikle Avrupa toplumlarının eğitim sistemlerinin temel programı olarak uygulanmaktadır. Uygur da eğitimin sürekliliğinin olması gerektiğini düşünen bir felsefecidir. Eğitim yaşantıyla uyumlu ve ömür boyu sürecek bir eğitim olmalıdır. Eğiten de eğitilen de öğrenmeyi benimsemeli ve bu eylemi yaşamının her anında gerçekleştirebilmek için fırsat aramalıdır.

Uygur'un deyişiyle “yetkin eğitim çok zor bir kültür başarısıdır” (Uygur, 1993, s. 71). Bu başarı birdenbire elde edilemez. Bu yolda ilerlerken elbette yanlışlar da yapılacaktır. Uygur'a göre öğrenme, yanlışların yardımıyla yetişmektir (Uygur, 1993, s. 76). Yanlışlar, yenilikleri de beraberinde getirir. Yanlış düzeltmek için gösterilen her çaba keşfetmeye doğru atılmış bir adımdır. Mesele yanlış yapmak değil; bu yanlıştan doğruya ulaşabilmek için çalışan, anlayan, öğrenen, eleştiren insan yetiştirebilmektir. “Yanılmaların nasıl verimli olabileceğini öğretmeyen bir yetişim-düzeni görevinden uzak düşmüştür” (Uygur, 1993, s.78).

En yetkin eğitim-düzeni, yanlışları en kısa sürede en uygun biçimde düzeltebilen donatımı sağlayan eğitimidir (Uygur, 1993, s. 71). Bu da bizi eğitmenin yetkinliğine götürür.

Eğitmen; çocukların, gençlerin ya da yetişkinlerin istenilen öğrenme yaşantılarını kazanmalarına, yetişme ve gelişmelerine, bilgi, görgü ve yaşantısı ile kılavuzluk eden, yön veren kimse olarak tanımlanmaktadır.

Nermi Uygur eğiten-eğitilen ilişkisini irdelerken günlük dilde inceliklerle yerleşmiş olan usta-çırak söylemini kullanır, çeşitli benzetmelerden yararlanır. Bu bağlamda iyi bir eğitimcinin ve eğitilenin nasıl olması gerektiğinin portresini çıkarır.

Eğitimciyi dağ kılavuzuna benzetirken, onun her öğrenciyle yeniden tırmandığını, her birinin ilgileri ve sorularıyla yeni şeyler öğrendiğini ifade eder (Uygur, 1993, s. 70). Eğitimdeki bu alış-veriş durumu ve bu durumun sürekliliğı de Uygur'un söylemi ve yaşam boyu öğrenme ile paralellik gösterir.

Herkes eğitimci olamaz. Uygur iyi bir eğitimciyi “usta” olarak adlandırır. İyi bir eğitimci öğüt vermez, talimatlarla öğrencisini boğmaz, vasat olanla yetinmez. *“Durur, bakar, dinler, gösterir, susar, konuşur, güler... usta, çırağın kendini bulmasında çırağa arkadaşlık eder”* (Uygur, 1993, s.71).

Uygur'a göre usta, ustalığını, çırağını oyalarken, oyalamada gösterir. Bunu, çırağı kendini bulsun diye yapar. Ancak doğaları gereğı çıraklar aceleci, tez canlıdır. Her şeyi çabuk öğrenmek isterler. Oysa öğrenim belli bir yavaşlığa ihtiyaç duyar. Yavaşlıkta sindirme vardır. Bu bağlamda eğitimcinin öğrencisine kazandıracığı en önemli şey, sadece bilgi aktarmak değil bireyin kendi kendini yetiştirme, kendi yolunu bulabilmesini sağlamaktır. Birey bir şeyler öğrenirken gurur yapmamalı, tevazu sahibi olmalıdır. İyi bir eğitimci, herkese her şeyi aynı biçimde öğretmemelidir. Öğrencinin kişilik yapısını, yetenek ve ilgi alanlarını dikkate almalıdır. Çoklu zekâyâ yönelik eğitim metotlarını iyi bilmeli ve uygulamalıdır. Öğretmen, öğrencilerinin sorunlarına kendi başına çözüm bulma çabalarını desteklemeli, öğrencisine bilgi, sezgi, yetenek ve cesaret noktalarında eşlik etmelidir.

Gerçek öğretmen, aktardığı bilgi ve beceriden dolayı değil, kendisi için sevilip sayılan öğretmendir. Böyle bir öğretmen, öğrencisinin yaşamını, yaşama bakış açısını kökünden değiştirir, ona yepyeni ufuklar kazandırır. Öğrencisi için *“unutulmaz bir karşılaşma, eşsiz bir anlam kaynağıdır.”* (Uygur, 1993, s. 74).

Öğrencisiz hoca: kokusuz gül. Hocasız öğrenci: güneşsiz ağaç (Uygur, 1993, s. 74).

Uygur, tez boyunca da üzerinde durduğumuz gibi, en temel eğitimin ana-dil eğitimi olduğunu ileri sürer. Anadili, dil-eğitim arasındaki ilişkide en önemli olanımler. Eğitimcilerin, eğitimi yönetenlerin anadil eğitimi üzerine bilgiyle donatılmaları gerektiğini belirtir. *“Devlet yasaları için anayasa ne ise eğitim için de anadil odur”* (Uygur, 1993, s. 43) savını dikkatimize sunar.

Anadili eğitimi almak tek başına yeterli değildir. Uygur, bu noktada konuya çok farklı bir boyut kazandırarak başka bir dille buluşmayan kişinin anadilinin de tadına varamayacağını, bilinçli anadil sevgisinin vazgeçilmez koşulunun yabancı dil öğrenmek olduğunu belirtir (Uygur, 2008, s. 107).

Yetkin bir anadili eğitiminden sonra başka dil veya diller de edinmelidir insan. Çünkü yabancı bir dil öğrenmek yalnız dil öğrenmek değildir. İnsan yeni bir dille birlikte, türlü türlü kültürlerle ve dünyalara adım atar, zenginleşir. Çok dil, çok kültür demektir. Çokkültürlü yeni eğitimbilimin en önemli kesiti dildir, her şeyden önce anadili ile yabancı dil (Uygur, 2006a: s. 29). Yabancı dil öğrenmek çokkültürlülüğe açılmanın en belirgin yoludur (Uygur, 2006a: s. 30).

Nermi Uygur’un eğitim anlayışında insan, hem bireysel özgürlükleri bakımından desteklenmekte, hem de toplumsal düzlemde sorumlu kılınmaktadır. Sonuç olarak Nermi Uygur’un eğitim felsefesinin, günümüz toplumlarındaki eğitim sorunlarının pek çoğuna çözüm getirdiği ileri sürülebilir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Akarsu, B. (1998). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Çotuksöken, B. (1995). *Nermi Uygur'un Felsefe Dünyasından Kesitler*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Çotuksöken, B. (1998). *Kavramlara Felsefe İle Bakmak*. İstanbul: İnsancıl Yayınları.

Çotuksöken, B. (2000). *Felsefi Söylem Nedir?* İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Çotuksöken, B. (2002). *Felsefe: Özne-Söylem*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Guttek, G. L. (2001). *Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar*. (Çev. Kale, N.) Ankara: Ütopya Yayınevi.

Küken, A. G. (1996) *Felsefe Açısından Eğitim*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Mengüşoğlu, T. (2006) *Felsefeye Giriş*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Sönmez, V. (2002). *Eğitim Felsefesi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Parlatır, İ. ve diğerleri. (1998). *Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Uygur, N. (1985). *Dil Yönünden Fizik Felsefesi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Uygur, N. (1993). *Yaşama Felsefesi*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Uygur, N. (1996). *Kuram-Eylem Bağlamı Çözümleyici Bir Felsefe Denemesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Uygur, N. (2001). *İçimin Sesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uygur, N. (2002). *Türk Felsefesinin Boyutları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uygur, N. (2003). *Dipten Gelen*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uygur, N. (2004). *Eşekler, İkindiler, Yetişimler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uygur, N. (2006a). *Kültür Kuramı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları .
- Uygur, N. (2006b). *Başka-Sevgisi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları .
- Uygur, N.(2006c). *İçi Dışıyla Batının Kültür Dünyası*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uygur, N. (2006d). *Denemeli Denemesiz*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Uygur, N. (2006e). *Bunalımdan Yaşama Kültürü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uygur, N.(2007a) *Felsefenin Çağrısı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları .
- Uygur, N. (2007b). *Güneşle*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uygur, N. (2007c) *Salkımlar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları .
- Uygur, N. (2007d). *Edmund Husserl'de Başkasının Ben'i Sorunu*. İstanbul Yapı Kredi Yayınları:.
- Uygur, N. (2008). *Dilin Gücü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları .
- Uygur, N. (2009). *İnsan Açısından Edebiyat*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uygur, N. (2011). *Denemeci*. Yay. Haz. Güven Turan. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Ülken, H. Z. (1967). *Eğitim Felsefesi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Varış, F. (Editör) (1996). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 176.

MAKALELER

Atıcı, M. (1995). “Felsefe Eğitiminin Düşündürdükleri”, *Felsefe Açısından Eğitim ve Türkiye Açısından Eğitim*. Yay. Haz. Betül Çotuksöken. İstanbul: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, ss. 25-32.

Bozkurt, N. (1995). “Felsefe Açısından Eğitim ve Türkiye Açısından Eğitim”, *Felsefe Açısından Eğitim ve Türkiye Açısından Eğitim*. Yay. Haz. Betül Çotuksöken. İstanbul: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, ss. 13-20.

Çotuksöken, B. (1995). “Eğitim Kavramı Üzerine”, *Felsefe Açısından Eğitim ve Türkiye Açısından Eğitim*. Yay. Haz. Betül Çotuksöken. İstanbul: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları. ss. 47-54.

Çotuksöken, B. (2008). “Eğitim Felsefesinde Yeni Bir Çerçeve”, İstanbul: www.betulcotuksoken.com Erişim Tarihi: 14.02.2012.

Çotuksöken, B. (2008). “Eğitimde Yeni Yönelimler Üzerine”, İstanbul: www.betulcotuksoken.com (s.12). Erişim Tarihi: 28.02.2012.

Çotuksöken, B. (2008). “Çeviri Açısından Felsefi Söylem”, İstanbul: www.betulcotuksoken.com (s.12). Erişim Tarihi: 28.02.2012.

Çotuksöken, B. (2009). “Eğitim Felsefesi”, *Eleştirel Düşünme, Düşünme Eğitimi.*

Ders Kitaplarında İnsan Hakları II: Tarama Sonuçları , İstanbul: Tarih

Vakfı. ss. 75-95.

Çotuksöken, “Krizden Bir Yaşama Kültürü Çıkar mı”, Sayı.1, Güz 2010, İstanbul:

Kırmızı Yayınları, s.85-86.

“Yaşam Boyu Öğrenme”, okulweb.meb.gov.tr/38/11/171149/ogrenme.html Erişim

Tarihi: 06.06.2012.